

Avoimen hallinnon V kansallinen toimintaohjelma

Lausuntoyhteenveto

Sisälllys

Lausuntoyhteenveto	3
Lausunnon antaneet tahot	3
Liite 1: Yksityiskohtaiset kommentit lausunnonantajille	4
Amnesty International Suomen osasto.....	4
Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö	6
Diakonissalaitos	6
Etelä-Savon hyvinvointialue, Päätöksen teon tuen palvelut	7
Geologian tutkimuskeskus.....	7
Helsingin kaupunki	7
Ikävihreät ry	8
Ilmatieteen laitos	9
JuRe-tutkimushanke.....	9
Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta	10
Kansallisarkisto.....	12
Kehitysvammaliitto/Selkokeskus.....	12
Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry.....	13
Kotimaisten kielten keskus	14
Kuopion kaupunki.....	15
Kuuloliitto ry.....	15
Kynnys ry.....	16
Lapsiasiavaltuutetun toimisto	17
Luonnonvarakeskus, Yhteiskuntasuhteet ja hallinto (YSHA).....	18

Maa- ja metsätalousministeriö	19
Maahanmuuttovirasto	19
Maanmittauslaitos	20
Open Knowledge Finland	21
Opetus- ja kulttuuriministeriö	22
Opetushallitus, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi).....	23
Oulun kaupunki.....	24
Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto	25
Poliisihallitus, Esikunta.....	25
Puheenjohtaja, Vuorovaikutus päätöksentekijöihin ja avoin hallinto -työryhmä	26
Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö Demo ry, Demo Finland.....	27
Puolustusministeriö.....	28
Päijät-Hämeen hyvinvointialue.....	28
Ruokavirasto	28
Sisäministeriö.....	29
Sitra, Demokratia ja osallisuus -teema.....	30
Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto (Valvira)	31
Sosiaali- ja terveysministeriö.....	32
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry	32
Suomen ympäristökeskus SYKE	33
Tasa-arvovaltuutetun toimisto	33
Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL.....	34
Tietosuojavaltuutetun toimisto.....	34
Tilastokeskus.....	34
Tuusulan kunta.....	35
Työ- ja elinkeinoministeriö, Henkilöstö- ja hallintoyksikkö	36
Uudenmaan TE-toimisto.....	36
Valtioneuvoston kanslia, Strategiaosasto.....	37

Vammaisfoorumi ry	37
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry.....	38
Vanhusasiavaltuutettu	39
Verohallinto	39
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto.....	40

Lausuntoyhteenvedo

Avoimen hallinnon V kansallisen toimintaohjelman luonnos oli lausunnoilla lausuntopalvelu.fi:ssä 14.6.-25.8.2023. Lausuntoja lausuntopalveluun saapui yhteensä 56. Vastaanotimme näistä 4 lausuntoa virallisen lausuntoajan päättymisen jälkeen sähköpostitse ja ministeriöiden yhteisen sähköisen asianhallintajärjestelmän kautta.

Tässä lausuntoyhteenvedossa on lista lausunnonantajista sekä lausuntoyhteenvedon liitteenä on koonti analysoidusta teksteistä muutoshuomioineen. Kuvasimme liitteeseen, miten ehdotukset ovat vaikuttaneet toimintaohjelman sisältöön tai sen toimenpanoon. Julkaisemme myös Avoimen hallinnon viidennen toimintaohjelman version, jossa näkyvät muokkausmerkinnöin lausuntojen pohjalta tehdyt muutokset, korjaukset ja lisäykset.

Toimintaohjelma sai lausunnoissa runsaasti positiivista palautetta. Ohjelman suuria linjoja tai kolmea sitoumusta tuettiin laajasti. Lausunnoissa tuli muutoksia, lisäyksiä ja korjauksia sitoumuksien sisältöihin, mutta itse sitoumuksia ei haluttu poistaa tai muuttaa kokonaan toisiksi. Toimintaohjelman kieleen toivottiin selkeyttä ja toimenpiteisiin konkretiaa.

Toimintaohjelman tiivyyttä pidettiin hyvänä, mutta siihen tuli myös lisäehdotuksia. Useissa lausunnoissa painotettiin saavutettavuusnäkökulman vahvistamista ja selkosekä selkeän kielen merkitystä. Lisäksi ihmisten suojele teknologian kehityksen haittavaikutuksilta sekä vihapuheelta ja maalittamiselta pidettiin tärkeänä. Yhdenvertaisuuden ja tasavertaisuuden edistäminen nousivat usean lausunnon kautta teemoiksi, joita tulisi korostaa vahvemmin. Muokkasimme toimintaohjelman johdantoa ja sitoumuksia saatujen ehdotuksien pohjalta.

Joissain lausunnoissa toivottiin tiettyjen ihmisryhmien vahvempaa huomioimista. Erityisesti ikäihmiset, maahanmuuttajat, nuoret, lapset ja vammaiset nousivat ryhminä, joita toivottiin huomioitavan avoimen hallinnon työssä. Näiden osalta ei tehty muutoksia toimintaohjelmaan, mutta otamme tulleet ehdotukset huomioon toimeenpanossa ja sen onnistumisen arvioinnissa. Ehdotamme uudelle työryhmälle, että luomme arviointikäytäntöjä, joiden avulla voimme arvioida missä määrin eri sitoumusten toimeenpanoon huomioinut eri ryhmien erityistarpeita.

Ohjelman eri kohtiin tuli myös lausuntokierroksella yhteistyötarjouksia. Niihin kaikkiin suhtaudutaan ilman muuta myönteisesti.

Monissa lausunnoissa oli myös hyviä esimerkkejä hienosta avoimuuden edistämiseen liittyvästä toiminnasta, joita mielellään hyödynnetään jatkossa esimerkkeinä hyvistä käytännöistä.

Lausunnon antaneet tahot

1) Amnesty International Suomen osasto	4) Etelä-Savon hyvinvointialue, Päätöksen	8) Ilmatieteen laitos
2) Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö	teon tuen palvelut	9) JuRe-tutkimushanke
3) Diakonissalaitos	5) Geologian tutkimuskeskus	10) Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta
	6) Helsingin kaupunki	11) Kansallisarkisto
	7) Ikävihreät ry	

12) Kehitysvammaliitto/Selkokeskus	27) Oulun kaupunki	43) Tiedusteluvalvontavaltuutettu
13) Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry	28) Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto	44) Tietosuojavaltuutetun toimisto
14) Kotimaisten kielten keskus	29) Poliisihallitus, Esikunta	45) Tilastokeskus
15) Kuopion kaupunki	30) Puolueiden kansainvälinen demokratiayh-
teistyö Demo ry, Demo Finland	46) Tuusulan kunta
16) Kuuloliitto ry	31) Puolustusministeriö	47) Tuusulan kunta (ei lausuntopalvelussa, tuli
sähköpostitse linkki heidän nettisivuilleen)
17) Kynnys ry	32) Päijät-Hämeen hyvinvointialue, hallintojoh-
taja Sari Lahti	48) Työ- ja elinkeinoministeriö, Henkilöstö- ja
hallintoyksikkö
18) Lapsiasiavaltuutetun toimisto	33) Ruokavirasto	49) Ulosottolaitos, Valtakunnanvoudin kanslia /
esikuntayksikkö
19) Liikenne- ja viestintäministeriö	34) Sisäministeriö	50) Uudenmaan TE-toimisto
20) Luonnonvarakeskus, Yhteiskuntasuhteet ja
hallinto (YSHA)	35) Sitra, Demokratia ja osallisuus –teema	51) Valtioneuvoston kanslia, Strategiaosasto
21) Maa- ja metsätalousministeriö (ei lausunto-
palvelussa, tuli Vahvan kautta)	36) Sosiaali- ja terveyslupa- ja valvontavirasto
(Valvira)	52) Vammaisfoorumi ry
22) Maahanmuuttovirasto	37) Sosiaali- ja terveysministeriö	53) Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry
23) Maanmittauslaitos, Pääjohtaja Pasi Patrikai-
nen ja ylijohdaja Petri Korpinen	38) SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry	54) Vanhusasiavaltuutettu
24) Oikeusrekisterikeskus	39) Suomen ympäristökeskus SYKE	55) Verohallinto
25) Open Knowledge Finland ry	40) Tasa-arvovaltuutetun toimisto	56) Vuorovaikutus päätöksentekijöihin ja avoin
hallinto –työryhmä
26) Opetushallitus, Kansallinen koulutuksen ar-
viointikeskus (Karvi)	41) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL	57) Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
	42) Teuvan kunta	

Liite 1: Yksityiskohtaiset kommentit lausunnonantajille

Lausunnon sisältö	Miten ehdotus huomioidaan toimintaohjelmassa
<p>Amnesty International Suomen osasto</p> <p>Kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristön puolustaminen on tärkeää kaikkialla, myös Suomessa. Amnesty pitääkin tärkeänä, että toimintaohjelmaluonnoksen tavoitteena on lisätä keskustelua kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa, kuten muun muassa kansalaisjärjestöakatemioiden avulla vahvistaa etenkin virkamiesten osaamista kansalaisjärjestöistä ja kansalaisyhteiskunnasta (s. 4) sekä vakiinnuttaa ja laajentaa kansallisia dialogeja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa (s. 3). Amnesty korostaa, että ihmisryhmien osallistumismahdollisuuden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa käytävän keskustelun tulee olla</p>	<p>Olemme tästä täysin samaa mieltä, ja teemme ilomielin yhteistyötä tämän tiimoilta.</p>

<p>tosiasiallista ja vaikuttavaa sekä näkemysten keräämisen tavoittaa myös haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä.</p>	
<p>Terminologisesti suositamme etsimään sanalle ”kansalaiset” korvaavaa termiä toimintaohjelmaan, jotta yhteiskunta ja samalla myös kansalaisyhteiskunta ymmärretään mahdollisimman laajasti (s. 3). Sana ”kansalaiset” voidaan helposti yhdistää kansalaisuuteen. Esimerkiksi luonnoksessa mainittu sana ”yhteiskunnan toimijat” voisi olla yksi vaihtoehto.</p>	<p>Tämä on hyvä huomio. Emme vaihtaneet termiä, koska termillä on vaikiintunut asema avoimen hallinnon työssä.</p>
<p>Amnesty pitää tervetulleena toimintaohjelman sitoumista luotettavaan tietoon sekä tahallisen ja tahattoman väärän tiedon levittämisen torjumiseen, mutta kannustamme yhdenvertaisuusvaltuutetun ja tasa-arvovaltuutetun tavoin huomioimaan vihapuheen ja syrjinnän merkityksen myös avoimen hallinnon toiminnassa ja ihmisten osallistumisessa päätöksentekoon. Naisvihamieliset, rasistiset ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistettu vihapuhe loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia: vihapuheen kautta voidaan esimerkiksi kiistää ihmisryhmien asema tasavertaisina yhteiskunnan jäsenenä tai sulkea ulos tietyt (vähemmistöön kuuluvat) ryhmät ja toimijat yhteiskunnallisesta keskustelusta ja päätöksenteosta.</p>	<p>Lisäsimme syrjinnän, vihapuheen ja rasismin torjumisen johdantoon, jotta ei jää epäselvyyttä onko tämä meistä tärkeää. Käsittelemme näitä teemoja verkostoissa ja keräämme näiden torjunnasta hyviä käytäntöjä muille jaettavaksi.</p>
<p>Amnesty kehottaa toimintaohjelman laatimisessa ja sen toimeenpanossa sitoutumaan ihmisoikeusperustaiseen päätöksentekoon, jonka olennainen osa on marginalisoitujen ryhmien tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin toimenpiteisiin.</p>	<p>Kaikilla tulee olla tasavertainen mahdollisuus osallistua.</p>
<p>Amnesty suosittaakin tasa-arvovaltuutetun tavoin, että avoimen hallinnon toimintaohjelmaan kirjataan näkyviin julkisen vallan sitoutuminen perustuslaissa turvattuun perusoikeusjärjestelmään ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, mutta emme tarkentaneet toimintaohjelmaa tämän pohjalta. Perustuslaki velvoittaa julkista hallintoa toimimaan tällä tavoin.</p>
<p>Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on otettava säännönmukaiseksi osaksi lainvalmistelua ja lain-säädännön seuranta-arviointia, talousarvion valmistelua ja seurantaa sekä strategioiden, ohjelmien ja toimenpidesuunnitelmien valmistelua ja seurantaa. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia tulee tehdä myös alue- ja kuntahallinnon päätösten valmistelussa ja toimeenpanossa esimerkiksi budjettien ja strategioiden laatimisen sekä palvelujen kehittämisen yhteydessä.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, välitämme tämän ehdotuksen niille tahoille, jotka ovat vastuussa tästä työstä. Esimerkiksi oikeusministeriön kanssa on mahdollista tiivistää yhteistyötä tähän liittyen.</p>
<p>Arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumiseen. Vaikutusten arvioinneissa tulee tehdä yhteistyötä sidosryhmien, kuten järjestöjen kanssa, kuulemisia ja muita osallistavia menetelmiä hyödyntäen sekä kuulla niitä ihmisiä, joita asia koskee, mukaan lukien lapset.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, voimme kerätä hyviä käytäntöjä tähän liittyen ja jakaa niitä verkostoissamme.</p>
<p>Arvioinneissa tulee myös hyödyntää kyselyitä, selvityksiä sekä muilla eri metodeilla toteutettuja tiedonkeruu- ja kuulemismenetelmiä, jotta ihmisten kokemukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ohjaavat paremmin päätöksentekoa ja toimeenpanoa. Tässä työssä voidaan hyödyntää valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2020–2023 yhteydessä laadittuja perus- ja ihmisoikeusindikaattoreita sekä oikeusministeriön opasta perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista lainvalmistelussa.(3)</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, perehdymme näihin materiaaleihin.</p>

<p>Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys tulee huomioida eri ihmisryhmiä koskevassa päätöksenteossa ja osallistumismahdollisuuksissa. Usein haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien, kuten lasten ja nuorten, maahanmuuttaneiden, vammaisten henkilöiden ja alkuperäiskansa saamelaisten, osallistumismahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Amnesty korostaa, että ihmisillä tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin toimenpiteisiin. Osallistumisessa tulee huomioida myös sukupuolten tasa-arvo. On tärkeää myös tarkastella, miten asioiden perusteluissa näkyy perus- ja ihmisoikeudet.</p>	<p>Otamme tämän huomioon erityisesti 1. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>
<p>Eri ihmisryhmiä tulisi kuulla ja ottaa heidän näkemyksensä aidosti huomioon päätöksenteossa.</p>	<p>Keräämme tästä hyviä käytäntöjä ja jaamme niitä verkostoissamme.</p>
<p>Ymmärrettävää ja saavutettavaa tiedonsaantia päätettävistä asioista tulee edistää, jotta ihmiset voivat vaikuttaa. Erityisesti ihmiset ja ryhmät, joiden elämään päätöksenteko vaikuttaa merkittäväällä tavalla, tulee ottaa mukaan toimenpiteiden suunnitteluun, toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin.</p>	<p>Otamme tämän huomioon erityisesti 1. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>
<p>Päätättäjiä ja työntekijöitä on tärkeää kouluttaa systemaattisesti ihmisoikeusosaamisen lisäämiseksi eri hallinonaloilla ja -tasoilla. Osaamisen lisääminen on olennaisessa osassa ihmisoikeusloukkausten ehkäisemisessä ja ihmisoikeuksien toteutumisessa.</p>	<p>Tällä on kytkös erityisesti toimenpiteeseen 1.2. Jos tästä löytyy valmista koulutusmateriaalia, otamme sen ilomielin vastaan.</p>
<p>Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö</p>	
<p>Tieteen ja tutkimuksen avoimuudella on tärkeä rooli luotettavan tiedon rakentumiselle ja saatavuudelle yhteiskunnassa. Ehdotus lisäyksestä kohtaan 2.1. ”Tuemme päätöksenteon perustumista todennettavasti, eli avoimesti dokumentoituun tutkittuun tietoon vahvistamalla dialogia avoimen tieteen ja tutkimuksen periaatteiden mukaan toimivan suomalaisen tiede- ja tutkimusyhteisön kanssa.”</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Emme muokanneet toimintaohjelman tekstejä tämän pohjalta, mutta otamme tämän huomioon erityisesti 1. ja 2. sitoumuksien toimeenpanossa. Teemme ilomielin yhteistyötä tämän tiimoilta.</p>
<p>Diakonissalaitos</p>	
<p>Tarvitaan yhdessä elämisen taitoja ja vahvaa kansalaisyhteiskuntaa, jonka avulla yhteyden rakentamisen taidot leviävät ja vahvistuvat. Jaamme mieluusti oppeja ja havaintoja toimiviin käytäntöihin liittyen. Nuorilla on halua ja tarve tulla kuulluksi haavoittuvasta ja hankalasta elämäntilanteesta huolimatta.</p>	<p>Kiitos aktiivisesta yhteistyöstä. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>Korostamme, että julkisten ja muiden palveluiden työntekijöiden yhteisöosaamista on vahvistettava: monenlaisten ihmisten kuuntelu- ja kohtaamistaidot ovat opittavissa, samoin viranomaiskieli on muokattavissa paitsi saatavuus- mutta myös kutsuvuusmielessä.</p>	<p>Tämä ehdotus huomioidaan erityisesti toimenpiteen 1.2. toimeenpanossa.</p>
<p>On tärkeä muistaa, että jokaisen ihmisen kokemusta omasta ihmisarvostaan voidaan vahvistaa tukemalla hänen toimijuuttaan ja kokemuksiaan pystyvyydestä. Tätä voivat toteuttaa myös palveluiden tuottajat ja viranomaiset, kaikki tahot, jotka ihmisten arjessa vaikuttavat. Palveluiden ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden muutoksissa myös haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten näkeminen ja tukeminen potentiaalisina kansalaistoimijoina on erityisen tärkeää. Meidän pitäisi luoda uudenlaisia paikkoja, jossa jokainen voisi toimia omien kykyjensä mukaan. Mahdollisuus auttaa muita on ihmisarvoa vahvistava kokemus.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, ja kytkeytyy toimenpiteen 1.2 toimeenpanoon. Otamme ilomielin vastaan ja aktiivisesti jaamme hyviä käytäntöjä teeman kanssa työskenteleville tahoille kuten valtion palvelujen ja toimittajien käyttöä uudistava hanke.</p>

Verkostomainen yhteistyö viranomaisten, kansalaistoimijoita/toimintaa edustavien tahojen sekä kansalaisten välillä on tärkeää ja sitä olisi vahvistettava.	Tämä on tärkeä huomio, teemme tätä muun muassa Avoin demokratia –verkoston avulla, joka on avoin kaikille.
Osa toimintaohjelman toimenpiteistä esim. kansalaisvaikuttamisen verkkokurssi on hyvä idea, mutta se ei tavoita kaikista heikoimmassa asemassa olevia. Haluamme myös korostaa lähestymistapojen tärkeyttä. On tärkeää tiedostaa, että esimerkiksi jotkut ihmiset eivät välttämättä poistu omalta asuinalueeltaan, joten tämä pitää ottaa huomioon, kun suunnitellaan tapoja kohdata ihmisiä. Esimerkiksi työn- ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ovat esittäneet toiveen, että heidän luokseen mentäisiin useammin ja heitä kuultaisiin.	Tämä on tärkeä huomio. Mainittu kurssi on kohdistettu julkiselle hallinnolle, ja se kannustaa julkisen hallinnon toimijoita yhteistyöhön kansalaisyhteiskunnan kanssa. Teemme ilomielin yhteistyötä tämän teeman ympärillä ja välitämme tämän ehdotuksen myös muille tahoille kuten oikeusministeriölle.
On tärkeää kiinnittää huomiota myös kieleen ja esimerkiksi menetelmiin ja materiaaleihin joilla ihmisiä voidaan keskusteluttaa. Tuttu paikka tuo ihmisille turvaa ja sinne on helppo tulla. Kaikille ei esimerkiksi sovi ryhmämuotoinen keskustelu vaan meidän pitää miettiä keinoja jotka tarjoavat kaikille mahdollisuuden osallistua.	Tämä on tärkeä huomio, ja otamme tämän teemaksi verkoston toimintaan toimikauden aikana.
Kannatamme sitä, että viestinnässä korostetaan positiivista otetta. Digiratkaisut ja tekoäly mahdollistavat asioita, mutta on hyvä muistaa, etteivät ne tavoita kaikkia ihmisiä.	Olemme tästä samaa mieltä, toimimme tämän mukaisesti.
Haluamme myös korostaa ymmärrettävän kielen ja selkokielisen viestinnän tärkeyttä. Selkokielisyyteen viestinnässä on syytä kiinnittää huomiota, lisäksi tulisi kyetä viestimään eri kanavilla laajasti, disinformaatio leviää kokemuksemme mukaan helposti muun muassa vieraskielisten nuorten keskuudessa eikä oikea tieto ei saavuta heitä.	Teimme myös tämän havainnon laadintaprosessin kautta kerätyn tiedon pohjalta. Otamme tämän ehdotuksen huomioon toimenpiteen 1.2. toimeenpanossa.
Etelä-Savon hyvinvointialue, Päätöksen teon tuen palvelut	
Disinformaation torjumisen ja osallisuuden edistämisen osalta ohjelmaa voisi vielä täydentää konkreettisten toimenpiteiden/esimerkkien avulla.	Konkreettisia toimenpiteitä ja esimerkkejä ei ole lisätty ohjelmaan, jotta se pysyy tiiviinä. Työn käynnistyessä viestimme hyödyntäen konkreettisia esimerkkejä.
Geologian tutkimuskeskus	
Erityisesti on tärkeää, että globaali toimintaympäristön muutos on sitoumuksissa huomioitu. Kriisit ja niistä aiheutuva epävarmuus näkyy ympäristössämme. Epävarmuus aiheuttaa huolta, jonka hallitsemiseksi luottamusta hallintoon ja sen jakamaan informaatioon on vahvistettava.	Tämä on tärkeä nosto, ja nämä teemat ovat tässä työssä tärkeitä. Esimerkiksi kansallisissa dialogeissa on teemana käsitelty epävarmuuden vaikutusta ihmisten elämään.
Helsingin kaupunki	
Avoimen hallinnon toimintaohjelmassa olisi hyvä korostaa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatetta turvallisuuden ja luottamuksen rakentajana. Helsingin kaupungin näkökulmasta yhdenvertaisuuden toteutuminen palveluissa vähentää eriarvoistumiskehitystä	Lisätty viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2.

Dialogisuutta koskevilla toimenpiteillä on tärkeää korostaa esiin nostettujen toimenpiteiden lisäksi moniäänisyyttä ja vaikuttavuutta. On tärkeää huomioida, että alueellisesti ja kansallisesti toteutettuun keskusteluun ja vuoropuheluun osallistuu kattavasti erilaisia kansalaisia. Monikielisuuden ja saavutettavuuden näkökulmat tulee huomioida dialogin järjestelyissä osallistumisen eriytymisen ehkäisemiseksi. Myöskään dialogien aiheet ja niiden toteutustapa eivät saa sulkea pois mitään tiettyä ihmisryhmää.	Näin on pyritty toimimaan ja toimitaan jatkossakin dialogien toteuttamisessa.
Osallisuuskokemuksen vahvistamiseksi toimenpideohjelmassa voisi korostaa myös dialogien vaikuttavuuden merkitystä dialogeihin osallistuvien osalta, jotta myös keskusteluihin osallistuvilla on ymmärrys niiden vaikutuksista ja hyödynnettävyydestä.	Näin on pyritty toimimaan ja toimitaan jatkossakin dialogien toteuttamisessa.
Lisäksi dialogisissa keskusteluissa on hyvä taata turvallisen tilan periaatteet, jotka varmistavat osallistujille tunteen fyysisestä ja henkisestä turvallisuudesta.	Tämä on kirjattu dialogien pelisääntöihin, joihin keskustelijat sitoutuvat aina dialogin alussa.
Dialogisuutta ja erilaisia kuulemis- ja yhteiskehittämistilaisuuksia tarvitaan osaksi julkisen hallinnon toimintaa, palvelujen tuottamista ja kehittämistä. Hyvin toteutetut kuulemis- ja keskustelutilaisuudet tuottavat arvokasta tietoa, jonka vuoksi tulosten viestintään, tiedon jakamiseen, avoimuuteen ja hyödyntämiseen kansallisesti tulee kiinnittää huomiota.	Toimimme tämän mukaisesti ja kiinnitämme huomiota viestintään koko toimintaohjelman tulosten osalta.
Toimintaohjelmassa käytetään paikoitellen vaikeaa kieltä. Erityisesti dialogisuutta koskevia toimenpiteitä olisi hyvä kuvata kansalaiskeskustelun, vuorovaikutuksen ja erilaisten osallistumismenetelmien kautta, jotta asia tulee ymmärrettävämmäksi ja sisältö monipuolistuisi.	Selkeytimme toimintaohjelmassa käytettyä kieltä. Huomioimme huomion dialogeihin liittyen toimeenpanossa.
Mikäli toimenpidesuunnitelmassa asetetaan toimijoille uusia velvoitteita, niiden edellyttämät voimavarat tulee huomioida toimijoiden rahoituksessa.	Toimintaohjelma ei ole velvoittava.
Ikävihreät ry	
Julkisen hallinnon on toiminnassaan otettava huomioon ihmisten erilaisuus ja se, että ihmisillä on oikeus oikeaan tietoon riippumatta iästä, sukupuolesta, etnisestä taustasta tai uskonnosta ja kielestä. Tähän sisältyy myös oikeus saada oikeaa tietoa siinä ihmisen tilanteen huomioon ottavassa muodossa.	Huomioidaan toimintaohjelman toimeenpanossa muun muassa edistämällä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.
Tietoa viranomaisen toimista ja tekemisestä on oltava saatavilla eri muodoissa ja eri kielillä.	Huomioidaan erityisesti sitoumuksen 1 toimeenpanossa.
Perusteluissa puhutaan ikääntyvästä väestöstä ikään kuin se olisi uusi ongelma.	Tämä on tärkeä huomio, ja tätä ei ollut tarkoitus viestiä. Korjattu sanoitusta toimintaohjelman johdannossa.
Ikääntyneiden mukaan ottaminen yhteiskunnan suunnitteluun ja päätöksentekoon on osa julkisen hallinnon luottamuksen kasvattamista suomalaisessa yhteiskunnassa, ja sen soisi näkyvän myös tässä ohjelmassa muutoinkin kuin mainintana vammais- ja vanhusneuvostoista.	Erillistä kirjausta ei lisätty toimintaohjelmaan, koska osallisuutta vahvistetaan kokonaisvaltaisesti esimerkiksi yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa ja kansalliset dialogit vahvistavat myös ikäihmisten osallisuutta. Huomioidaan eri ryhmät toimintaohjelman toimeenpanon seuranta-mittareita luodessa.

Ilmatieteen laitos	
Haluamme kiinnittää huomiota erityisesti selkeän viestinnän tarpeeseen muuttuvassa toimintaympäristössä.	Tämä on tärkeä nosto, veimme tätä ajatusta 2. sitoumukseen ja toimenpiteeseen 3.2.
JuRe-tutkimushanke	
Dialogipainotuksen katvealueet osallisuudessa: Suhtaudumme lähtökohtaisesti positiivisesti dialogeihin yhtenä osana avoimen hallinnon työtä. Haluamme kuitenkin nostaa esille joitakin mahdollisia katvealueita, jotka voivat syntyä näin vahvan painoarvon antamisesta dialogimenetelmälle. Näistä ensimmäinen on (a) hallinnon toiminnasta ja toimintapolitiikoista syntyvien konkreettisten palautevaikutuksen käsittely. Jälkimmäinen puolestaan liittyy (b) varsinaiseen päätöksentekoon vaikuttamiseen korostaen erityisesti EU-päätöksentekoa ja sen kansallista valmistelua.	Tämä on tärkeä huomio. Huomioidaan ohjelman toimeenpanossa.
Palautevaikutuksen osalta suhtaudumme erittäin positiivisesti luonnoksessa esitettyyn tavoitteeseen kiinnittää huomiota ihmisten kohtaamiseen julkisessa hallinnossa. Tältä osin kiinnitämme huomiota kuitenkin tarpeeseen kehittää avoimen hallinnon periaatteita edistäviä palautteen keruu- ja käsittelyprosesseja. Muuten on vaarana, että näissä kohtaamisissa mahdollisesti esille nousevat konkreettiset epäkohdat hallinnon toiminnassa tai politiikkatoimissa eivät tule hyödynnetyksi päätöksenteossa. Tästä vuorostaan pahimmillaan seurauksena on huolien käsittelemättä jättäminen ja siitä kumpuavat legitimitietiongelmat. Palautteen keruun ja päätöksenteossa hyödyntämisen käytänteiden merkitys korostuu entisestään poikkeusoloissa, jolloin kansalaisten kohtaamiset hallinnon kanssa kasvavat ja mahdollisesti muuttuvat monimutkaisemmiksi. [...perustelua...] Tulevaisuudessa tulisikin varmistaa avoimen hallinnon periaatteita edistävä palautteen kerääminen, käsittely ja hyödyntäminen päätöksenteossa. Tavoitteen toimeenpanossa olisi syytä kiinnittää huomiota ainakin tarkoituksenmukaisten palautekanavien saavutettavuuteen, viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon, avoimuuteen palautteen käsittelyssä sekä varmistaa sen tosiallinen hyödyntäminen päätöksenteossa.	Kiitos tuesta ja tärkeitä huomioita. Toimintaohjelman seurantamittarit ja arviointikäytännöt valmistellaan toimintaohjelman toimeenpanoa varten asetettavassa työryhmässä vuoden 2023 kuluessa. Otamme nämä ehdotukset huomioon siinä työssä.
Katsomme luonnoksessa esiin nostetun tarpeen ulottaa avoimen hallinnon ja osallisuustyön kansainvälisiin ja EU-aiheisiin erittäin tervetulleeksi. Suhtaudumme kuitenkin epäilevästi luonnoksessa esitettyjen menetelmien kykyyn tarjota tosiallisia vaikutuskanavia varsinaiseen päätöksentekoon. Erityisenä painopisteenä korostamme tarvetta parantaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia kansalliseen EU-politiikan valmisteluun. Vähintään tämä pitäisi turvata keskeisimpien lainsäädäntöhankkeiden osalta. [...] Esimerkkejä esitetyistä toimintamalleista ovat esimerkiksi kansalaiskuulemisia EU-lainsäädäntöprosesseista ja Hankeikkunan tapaista alustaa, joka mahdollistaisi EU-lainsäädäntöhankkeiden seuraamisen ja kommentoimisen.	Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa. Virkamiesten yhteistä tietoisuutta näistä teemoissa voidaan vahvistaa erityisesti valtionhallinnon virkamiesverkoston kautta.
Datan avaaminen ja asiantuntijatieto poikkeusoloissa: Näemme erittäin tärkeänä yleisperiaatteena luonnoksessa esitettyä tavoitetta parantaa datan avaamista poikkeusoloissa, mutta nostamme esiin myös joi-	Tämä on tärkeä nosto, ja tästä syystä panostamme keskusteluihin tästä teemasta. Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa. Mielellämme teemme yhteistyötä jo toimenpiteen 2.1 suunnitteluvaiheesta lähtien.

<p>takin avaamisen reunaehdoja. Erityisen tärkeänä (a) tarpeena tunnistamme päätöksenteon taustalla käytetyn datan avaamista, jonka rinnalla nostamme poikkeusajan päätöksenteon erityispiirteistä kumpuavan tarpeen varmistaa monipuolisen asiantuntijajoukon kuulemisen jo normaaliaikana. [...] ongelmat koskivat muun muassa päätöksenteon taustalla olleiden tieteellisen tiedon, laskelmien, raakadatan sekä mallin- nusmenetelmien avoimuutta, mutta myös eri viranomaisien, asiantuntijoiden ja kansainvälisten toimijoiden välistä tiedonvaihtoa. Ongelmat ovat koskeneet sidosryhmien lisäksi myös toimittajia [...] seurannaisvaikutuksena myös muut hallintoa ohjaavat tilivelvollisuusmekanismit heikentyvät. Esimerkiksi kuulemisten laatu heikkenee, jos kuultavilla sidosryhmillä ei ole mahdollisuutta esittää mielipiteitään ja omia johtopäätelmiään käytetystä tietopohjasta. Toisaalta myöskään julkisuuden kautta tapahtuva asiantuntijoiden vertaisarviointi ja laajempi julkinen arviointi hallinnon toimenpiteistä ei ole mahdollista. [...] olisi myös tärkeää, että data avaaminen tapahtuisi oikea-aikaisesti, jotta sillä olisi positiivisia seurannaisvaikutuksia muihin hyvän hallinnon tunnuspiirteisiin. [...] data avaamisen rinnalla tulisi pohtia muita tapoja varmistaa päätöksenteossa käytettävän asiantuntijuuden monipuolisuus erityisesti poikkeusoloissa. [...] edellyttää, että julkisessa hallinnossa varmistetaan kuultavien asiantuntijoiden kokoonpanon monipuolisuus jo normaalioloissa.</p>	<p>Otamme myös ilomielin vastaan hyviä käytäntöjä jaettavaksi verkostois- samme.</p>
<p>Demokratian itsesuojelun johdonmukainen soveltaminen: Pidämme luonnoksen muotoilua mis- ja disin- formaation vaikutusten tunnistamisesta demokratialle sekä negatiivisten haittavaikutusten torjumisesta nimenomaan demokratian keinoin tärkeänä. [...] Riskejä demokraattisen itsesuojelun johdonmukaiselle soveltamiselle ovat esimerkiksi demokratian sisältäpäin nakertuminen todellisuudessa demokratialle vä- hemmän vaaralliseen mis- ja disinformaatioon ylireagoimisen takia [...] eritoten liittyen antidemokraattisten puolueiden ja ryhmittymien osallistumisoikeuksien rajoittamiseen avoimen demokraattisen kilpailun nimissä, mutta sama logiikka soveltuu myös hallinnon avoimuuden suojelemiseen. Tämän riskin välttä- miseksi hallinnon tulisi määrittää keinot sitoutumiselle kannatteleviin periaatteisiinsa, jotta se ei olisi altis reaktiiviselle toiminnalle siihen kohdistuvien paineiden alla. Erityisesti poikkeustilanteissa tällaista painetta lisäävät muun muassa asiakokonaisuuksien politisoituminen, jolla tässä yhteydessä viittamme riskiin hal- linnon kytkeytyemisestä eri intressitahojen välittömiin julkisiin pyrkimyksiin</p>	<p>Kiitos tuesta. Tämä on tärkeä huomio ja toimimme tämän mukaisesti etenkin viestinnässä. Muokkasimme toimenpidettä 2.1, jotta tässä huo- mioidaan myös kansainväliset parhaat käytännöt.</p>
<p>Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta</p>	
<p>KANE kannattaa poikkihallinnollisen yhdessä tekemisen lisäämistä ja vahvistamista. Vaikka yhteistyö mi- nisteriöiden välillä avoimen hallinnon edistämässä on toiminut hyvin, KANE kannustaa edelleen vahvis- tamamaan sitä. On tärkeää, että eri ministeriöiden toimet tukevat toisiaan. Avoimen hallinnon toimilla on laajasti kytköksiä mm. demokratia- ja kansalaisyhteiskuntapolitiikkaan, perus- ja ihmisoikeuspolitiik- kaan sekä kestävän kehityksen politiikkaan. Poliitiikkatoimet on saatettava yhteen ja aktiivisesti etsittävä synergioita.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, lisäsimme tästä lauseen johdantoon.</p>
<p>KANE pitää huolestuttavana kehityksenä sitä, että dialogi määritellään päämääräksi eikä keinoksi vahvis- taa avoimuutta ja osallisuutta. Jos suoria vaikutusmahdollisuuksia korvataan dialogeilla, kansalaisyhteis- kunnan tosiasialliset vaikutusmahdollisuudet kapenevat. Dialogilla ei ratkaista kaikkia demokraattiseen</p>	<p>Dialogia ei esitetä toimintaohjelmassa korvaamaan muita osallisuuden muotoja, vaan täydentämään niitä. Dialogien hyödyntämisen kehittämi-</p>

<p>osallistumiseen liittyviä haasteita, vaikka se onkin tärkeä kohtaamisen ja ymmärryksen lisäämisen paikka. On erittäin tärkeää, että dialogin tuotokset tulisivat entistä paremmin hyödynnetyksi päätöksenteossa, jotta niillä olisi merkitystä ja niihin osallistuminen mielekästä.</p>	<p>nen on toimintaohjelmassa tunnistettu tärkeäksi. Dialogi ei nähdä päämääränä toimintaohjelmassa, vaan keinona, kuten on muotoiltukin otsikkoon.</p>
<p>On myös otettava huomioon, että kaikilla toimijoilla ei ole yhtäläisiä edellytyksiä osallistua dialogeihin tai järjestää niitä. Tämä tulisi ottaa huomioon jatkovalmistelussa (tukikeinot, järjestöyhteistyö). Lisäksi dialogeissa olisi vahvasti sitouduttava yhdenvertaisen osallisuuden ja turvallisen tilan sekä rakentavan keskustelukulttuurin periaatteisiin, jotta kukaan ei jäisi ulkopuolelle.</p>	<p>Dialogien järjestäjiksi on kannustettu erityyppisiä tahoja, jotta dialogeihin osallistumisen kynnys olisi mahdollisimman matala. Järjestäjille on kattava tukiaineisto. Näitä kehitetään edelleen osana toimintaohjelman toimeenpanoa.</p>
<p>Tällä sitoumuksella (1.1.) on yhtymäkohtia toisessa sitoumuksessa ehdotettuun mis- ja disinformaation ehkäisyyn sekä avoimen hallinnon toimijoiden tukemiseen, joka tulisi ottaa huomioon jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa.</p>	<p>Tämä huomioidaan jatkovalmistelussa ja toimintaohjelman toimeenpanossa.</p>
<p>KANE toteaa, että dialogien edistämisen ohella tarvitaan edelleen avoimen hallinnon johdonmukaista sitoutumista kuulemiseen ja sen kehittämiseen valmistelussa. Erityisen tärkeää on kehittää haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien kuulemista eri tasoilla. Työtä on tehtävä yhdessä näiden väestöryhmien ja heitä edustavien järjestöjen kanssa.</p>	<p>Näin tullaan tekemään ohjelman toimeenpanossa ja tämä on ollut tavoitteena. Työtä on tehty tämän eteen jo avoimen hallinnon aiemmassa työssä.</p>
<p>Selkokielen rinnalla on panostettava päätöksentekoprosessien ja tiedon (esim. hankkeet) löydettävyyteen ja hallinnon kielen ymmärrettävyyteen. KANEn näkökulmasta selkokielen ja selkeän kielen kautta voidaan edistää demokratiaa ja yhdenvertaista osallisuutta.</p>	<p>Olemme lisänneet selkeän kielen toimenpiteeseen 1.2.</p>
<p>KANE huomauttaa, että faktan erottaminen fiktiosta tai tiedon erottaminen mielipiteestä on vaikeaa, ja siksi tavoitetta tulisi tarkastella myös demokratiataitojen vahvistamisen näkökulmasta (esim. kansalliset medialukutaitolinjaukset ja lukutaitostrategia). Koulujen ja oppilaitosten lisäksi kansalaisjärjestöillä, kansalais- ja työväenopistoilla ja muilla vapaan sivistystyön toimijoilla on tärkeä tehtävä demokratiakasvatuksen ja medianlukutaidon tukijoina. Uudessa hallitusohjelmassa mainitut leikkaukset niiden rahoitukseen vaarantaisivat toteutuessaan demokratiakasvatuksen ulottumisen eri kansalaisryhmiin laajasti. Sitoumuksen toimeenpano edellyttää vahvaa yhteistyötä monien yhteiskunnan toimijoiden kanssa, ja myös aktiivista työtä järjestölähtöisen toiminnan edellytysten varmistamiseksi.</p>	<p>Tämä yhteistyö on oleellista toimeenpanossa ja myös OECD:n työ tukee yhteistyön tapojen kehittämistä.</p>
<p>Sitoumusta (2.1.) olisi hyvä konkretisoida jatkovalmistelussa, ja myös arvioida miltä osin sitoumus linkittyy relevanttiin sääntelyyn (esim. tietosuoja-, digipalvelu-, perusoikeussääntelyulottuvuudet).</p>	<p>Tämä huomioidaan jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa.</p>
<p>KANE ehdottaa, että sitoumuksen (2.1.) otsikkoon lisättäisiin tavoitteeksi myös osallistumisen vahvistaminen: ts. ”Luotettava tieto ja yhteistyö vahvistavat osaamista ja osallisuutta”.</p>	<p>Tehty muutos sitoumuksen otsikkoon.</p>
<p>Kansalaisjärjestöakatemia itsessään näyttää nousevan keinon sijasta päämääräksi. Lisäksi, ja toisin kuin muissa sitoumuksissa, akatemiaa koskevassa sitoumuksessa ei mainita yhteistyötä eri toimijoiden (kuten kansalaisjärjestöjen) kanssa, vaikka aiheena se sitä KANEn mielestä edellyttäisi.</p>	<p>Kansalaisjärjestöakatemia ei ole tavoite, vaan keino, kuten ohjelman tekstissäkin on muotoiltu. On lisätty sitoumuskohtaan yhteistyöstä.</p>

<p>KANE huomauttaa, että käytännössä virkahenkilöiden osallistuminen Kansalaisjärjestöakatemioiden on ollut toivottua vähäisempää. Yhtenä keinona virkahenkilöiden aktivoimiseen voisi olla eOppivaan parhailaan tuotettavan kansalaisyhteiskuntaan liittyvän materiaalin hyödyntäminen virkahenkilöiden perehdytysvaiheessa sekä koulutuksen hyödyntämiseen sitoutuminen virkahenkilöiden jatkuvan osaamisen kehittämiseksi. KANE on mukana tämän oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön yhteisen eOppiva-koulutuksen valmistelussa.</p>	<p>Huomioidaan toimintaohjelman jatkotyössä ja toimeenpanossa.</p>
<p>Lisäksi uusilla hyvinvointialueilla aloittaneet virkahenkilöt tulee kutsua mukaan yhteistyöhön Kansalaisjärjestöakatemioiden puitteissa. Yksi kehittämistapa voisi olla myös se, että Avoimen hallinnon työryhmän lisäksi eri vuosina eri ministeriöt rakentavat yhteistyössä Kansalaisjärjestöakatemioiden ohjelman.</p>	<p>Avoin demokratia -verkosto on kohdistettu myös hyvinvointialueille. Hyvinvointialueet ovat myös alueellisten kansalaisjärjestöakatemioiden valmistelussa oleellisia ja mukana.</p>
<p>Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE toivoo Avoimelta hallinnolta tukea siihen, miten lisätään poliittisten päättäjien tietoisuutta kansalaisyhteiskunnan elinvoimaisuudesta ja järjestöjen tekemän työn merkityksestä ja vaikuttavuudesta yhteiskunnassa. KANE esittää, että sitoumuksen muotoilu muutettaisiin dynaamisemmaksi, esimerkiksi: ”Tuetaan Avoimen hallinnon toimijoita kotimaassa ja kansainvälisesti”.</p>	<p>Muutettu toimintaohjelmaan.</p>
<p>Erityisesti nuorilla suurimmaksi osallistumisen esteeksi on nähty tiedon puute, ja se, ettei kukaan pyydä mukaan. Toimintaohjelmassa tulisi nostaa esiin esimerkiksi keinoja nuorten tiedon lisäämiseksi osallistumisesta, ja myös vaaleihin liittyen. Myös eOppiva aineistossa voisi huomioida nuorten osallistuminen omana kohtanaan.</p>	<p>Huomioidaan toimeenpanossa yhteistyössä. Osin ehdotus esimerkiksi vaalien osalta menee avoimen hallinnon työn ulkopuolelle.</p>
<p>Avoimen hallinnon työssä on tärkeää varmistaa, että periaatteet menevät läpi sekä tiedostetaan ja tunnetaan kaikilla hallinnon tasoilla ja aloilla (valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla). Avoin hallinto on jo tehnyt pitkäjänteisesti tämän edistämiseksi, ja sitä työtä on hyvä jatkaa. Avoin hallinto voisi toimintaohjelmassa sitoutua OECD:n nuorisosuosituksen toimeenpanon lisäksi myös järjestön vuonna 2021 laatimien Suomea koskevien luottamus- ja kansalaisyhteiskunta-arvioiden suositusten toimeenpanoon ja seurantaan.</p>	<p>OECD:n suosituksissa on myös erittäin paljon muille toimijoille ja muihin osa-alueisiin tarkoitettuja suosituksia. Avoin hallinto edistää ehdottomasti osaltaan niitä, jotka koskevat avoimen hallinnon työalueita</p>
<p>Kansallisarkisto</p>	
<p>Kansallisarkisto pitää keskeisenä toimenpiteenä viranomaisten ylläpitämien avointen tietovarantojen laaja-alaista avaamista ja avoimen datan helppoa saatavuutta. Kansallisarkisto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että hallinnossa tulisi myös kehittää yhteisiä palveluita datan avaamiseksi ja datan käyttöön saattamiseen. Lisäksi viranomaisten tulisi kiinnittää huomiota datan laatuun ja datan kuvailemiseen, jotta aineistot ovat helposti ymmärrettävissä ja hyödynnettävissä myös pidemmän ajan päästä.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, ja teemme yhteistyötä tämän edistämiseksi. Otamme myös ilomielin vastaan vinkkejä hyvistä käytännöistä, joita voimme jakaa verkostoissa.</p>
<p>Kehitysvammaliitto/Selkokeskus</p>	
<p>Selkokielen viestinnän suunnitelmallisessa edistämässä osaamisen vahvistaminen on keskeisessä roolissa, pidämme siis tärkeänä, että toimintaohjelmassa on mainittu myös osaamisen edistäminen.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto. Tämä on avoimen hallinnon strategiassa nostettu prioriteetiksi.</p>

<p>Toimintaohjelman taustaosiossa on tärkeä kirjaus ymmärrettävyydestä: ”Hallinnon tekstit, palvelut ja uudistukset ovat selkeitä ja ymmärrettäviä.” Tätä tavoitetta tukisi, jos selkokielen lisäksi toimenpiteissä mainittaisiin myös hyvä virkakieli. Selkeä virkakieli ja kielenhuolto ovat ymmärrettävän hallinnon keskeisiä elementtejä sekä pohja selkokielen viestinnän toteutumiselle.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, veimme tämän toimenpiteeseen 1.2.</p>
<p>Kohtaamisissa ja dialogeissa tulee huomioida myös erityisryhmät.</p>	<p>Huomioimme tämän tärkeän tulokulman toimintaohjelman toimeenpanossa esimerkiksi dialogien järjestämisessä ja jakamalla parhaita käytäntöjä saavutettavista palveluista.</p>
<p>Monille erilaiset asiointitilanteet ovat konkreettisin ja usein tutuin tapa kohdata esimerkiksi viranomaisia, ja palvelua tulee saada selkokielellä niin suullisesti kuin kirjallisestikin. Kohtaamiset vaikuttavat myös mielikuviin hallinnon toiminnasta ja avoimuudesta.</p>	<p>Selkokieli on sisällä toimenpiteessä 1.2., ja tätä edistetään demokraattisissa kohtaamisissa. On myös tärkeä jakaa parhaita käytäntöjä onnistumisista verkostoissa.</p>
<p>Digitalisaatio on siirtänyt asioinnin pääasiassa verkkoon, mutta palveluiden tarjonnassa tulee huomioida myös ne, joilla ei ole pääsyä verkkoasiointiin esimerkiksi heikkojen digitaitojen, laitteiden puutteen tai pankkitunnustusten puuttumisen vuoksi. Rinnalla tarvitaan siis myös mahdollisuus asioida puhelimitse tai kasvokkain.(...) Monikanavaisuus tulee huomioida myös kansallisten dialogien järjestämisessä.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Varmistamme, että hallitusohjelman palveluita kehittämissä hankkeissa otetaan tämä näkökulma huomioon.</p>
<p>Toimintaohjelman toinen sitoumus koskee luotettavaa tietoa ja väärän tiedon torjumista. Myös mis- ja disinformaation torjunnassa hallinnon käyttämällä kielellä on keskeinen rooli. Jos hallinto viestii selkeästi ja myös selkokielellä ja kuvin tuettuna, luotettava tieto tavoittaa ihmiset paremmin.</p>	<p>Olemme tästä samaa mieltä, ja siksi olemme nostaneet näitä asioita toimintaohjelmaan.</p>
<p>Selkokieltä tarvitsevan kansalaisen luottamus viranomaiseen syntyy vähitellen myönteisten kokemusten myötä, kun hän huomaa, että hän voi asioida viranomaisen kanssa ymmärrettävällä kielellä. Siksi selkokieltä tulisi olla tarjolla viranomaispalveluissa kautta linjan, ei vain yksittäisissä aineistoissa tai tilanteissa.</p>	<p>Olemme lisänneet toimenpiteeseen 1.2. viimeiseksi kohdaksi osallistumisen selkokielen toimenpideohjelman toimeenpanoon.</p>
<p>Toimenpiteissä mainitaan datan avaaminen tarkoituksenmukaisella tavalla, mutta ei täsmennetä, mitä tarkoituksenmukaiset tavat ovat. Toivomme kohtaan konkreettista täsmennystä ja kielen selkeyteen liittyvää mainintaa.</p>	<p>Ei muokattu toimintaohjelmaa. Täsmennämme mitä kirjaus konkreettisesti tarkoittaa, kun olemme käynnistäneet tämän toimeenpanon.</p>
<p>Kun kerätään tietoa avoimen hallinnon hyvistä käytänteistä, on tärkeä koota myös selkeään kieleen, selkokieleen ja ymmärrettävyyteen liittyviä käytänteitä kaikkien hyödynnettäväksi.</p>	<p>Olemme samaa mieltä, ja toimimme näin jatkossakin. Otamme myös proaktiivisesti vinkkejä parhaista käytännöistä, niin jaamme niitä eteenpäin.</p>
<p>Kannatamme osaamisen lisäämistä. Kansalaisjärjestöjen kautta on mahdollista tavoittaa monenlaisia kohderyhmiä ja saada myös niiden ihmisten ääntä kuuluviin, jotka eivät välttämättä aktiivisesti osallistu tai itsenäisesti pysty osallistumaan yhteiskunnan toimintaan.</p>	<p>Tämä on meillekin tärkeää, ja edistämme tätä esimerkiksi kansallisten dialogien kautta. Dialogien kautta tavoitamme ihmisiä, joita emme muilla tavoin tavoita.</p>
<p>Erityisesti on tärkeää, että globaali toimintaympäristön muutos on sitoumuksissa huomioitu. Kriisit ja niistä aiheutuva epävarmuus näkyy ympäristössämme. Epävarmuus aiheuttaa huolta, jonka hallitsemiseksi luottamusta hallintoon ja sen jakamaan informaatioon on vahvistettava.</p>	<p>Mielellämme levitämme hyviä käytäntöjä ja esimerkkejä hallinnossa. Tämä kytkeytyy erityisesti sitoumuksiin 2 ja 3. Tulemme myös ilomielin puhumaan muiden järjestämiin tilaisuuksiin.</p>

<p>Yleiset huomiot lausunnosta: Toimintaohjelman teksti on yleisesti selkeää ja helposti luettavaa, mutta selkokieliäisyyden lisäämiseksi voisi olla hyvä avata joitain termejä, kuten dialogi, demokratiatoimijuus, fasilitointi, kansalaisjärjestöakatemia, data. Lisäksi toimintaohjelma jää hieman ylätasoiseksi ja konkreettiset esimerkit tavoista edistää asioita puuttuu monesta kohtaa.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, mutta pitäydyimme tiiviissä rakenteessa. Selkeytimme toimintaohjelman kieltä.</p>
<p>Kysymykseksi nousee, miten varmistetaan dialogien järjestäminen yhdenvertaisesti eri alueilla ja se, että ihmisillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua dialogeihin. Dialogien lisäksi on hyvä edelleen kehittää myös muita demokratiaa tukevia keinoja. Lisäksi olisi hyvä määritellä, mitä dialogeilla konkreettisesti tarkoitetaan tässä yhteydessä ja kenen vastuulla niiden järjestäminen on.</p>	<p>Tämä on tärkeä kysymys. Tuemme keskustelujen järjestäjiä, jotta he osaavat ottaa erityistarpeet huomioon. Selkeytimme toimenpiteen 1.1 kieltä.</p>
<p>Kohdassa 1.1. mainittu vakiojärjestäjäverkosto jää hämäräksi: mistä toimijoista tämä koostuu, millainen maantieteellinen edustavuus verkostolla on?</p>	<p>Selkeytimme toimenpiteen 1.1 kieltä.</p>
<p>Kuitenkin kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen rooli avoimen hallinnon toimintaohjelman toteutamisessa on merkittävä. Tästä syystä avoimen hallinnon toimintaohjelmassa täytyy korostaa järjestöjen toimintaedellytysten turvaamista.</p>	<p>Kansalaisjärjestöakatemia on yksi keino, millä vahvistamme kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia. Lisäksi eOppiva-koulutus kansalaisyhteiskunnasta lisää ymmärrystä miksi nämä toimijat ovat tärkeitä.</p>
<p>Demokratiatoimijuuden käsite on hyvä avata sekä miten käytännössä vahvistetaan kohtaamisten roolia julkisissa palveluissa, niin että se vahvistaa demokratiaa ja osallisuutta yhteiskunnassa? Olisi hyvä avata, mitä tarkoitetaan kohtaamisilla julkisissa palveluissa.</p>	<p>Selkeytimme toimenpiteen 1.2 kieltä.</p>
<p>Akatemioiden avulla voidaan omalta osalta vahvistaa osaamista kansalaisjärjestöistä ja kansalaisyhteiskunnasta. Oleellista on kuitenkin se, miten hyvinvointialueiden ja kuntien johto resursoi järjestöyhteistyötä ja kehottaa työntekijöitään hyödyntämään järjestöjen tietoa ja osaamista. Oleellista on myös se, miten varmistetaan, että hallinnon työntekijät pääsevät osallistumaan kansalaisjärjestöakatemioihin? Avoimen hallinnon toimenpiteet voisivat kohdistua myös tällaisen toimintakulttuurin luomiseen.</p>	<p>Tämä on hyvä huomio. Toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Sitoumus 3.1. Olisi hyvä avata konkreettisia tapoja, miten hyvien toimintapojan jakamista tullaan kehittämään.</p>	<p>Viestimme näistä konkreettisemmin työn käynnistyessä.</p>
<p>Mittarit, seuranta ja arviointi: Hyvä, että määritellään selkeä vastuunjako ja mittarit. Seuranta ja arviointia ei ole kuvattuna lainkaan; miten ne käytännössä toteutetaan?</p>	<p>Asetettava työryhmä luo seurantamittarit ja arviointikäytännöt vuoden 2023 kuluessa.</p>
<p>Kotimaisten kielten keskus</p>	
<p>On kuitenkin tarpeen korostaa sitä, että viranomaiset ja kansalaiset kohtaavat myös kirjoitetun kielen välityksellä, aina kun ihmiset lukevat viranomaisten tekstejä tai hoitavat asioitaan viranomaisten kanssa esimerkiksi erilaisissa digitaalisissa palveluissa. Katsommekin, että viranomaisten kielenkäytön kehittämisen tulisi olla laajemmin ja konkreettisemmin toimintaohjelmassa näkyvissä, jotta myös kohtaamiset viranomaistekstien kautta tukisivat hallinnon ymmärrettävyyttä ja ihmisten osallisuutta ja luottamusta</p>	<p>Lisätty toimintaohjelmaan huomio kielestä toimenpiteeseen 1.2.</p>

<p>Kotus toivoo, että selkokielen rinnalla mainitaan selkeä yleiskieli, ja esittää perusteluina seuraavaa: Pelkkä selkokielen mainitseminen edesauttaa niitä sekaannuksia, joita käsitteen tulkinnassa usein on. Kun mainitaan myös selkeä yleiskieli, tulee osoitetuksi, että selkokieli tarkoittaa jotakin muuta.</p>	<p>Lisätty toimintaohjelmaan myös selkeä kieli.</p>
<p>Hallinnon kielen selkeyttämistä ei voi eikä kannata toteuttaa pelkästään selkokielen varassa. Kaikkia tekstejä ei voi eikä kannata selkoistaa. Esimerkiksi taustamuistiossa mainitut päätökset eivät teksteinä useinkaan ole sellaisia, että ne olisi mahdollista laatia selkokielellä. Tämä johtuu niiden tuottamisen tavasta. Sen sijaan useimpia tekstejä voi yleensä selkeyttää. Myös käytännön työssä virastojen kielenhuollossa selkeyttämistä ja selkoistamista tekevät yhdet ja samat asiantuntijat tai tiimit.</p>	<p>Lisätty toimintaohjelmaan myös selkeä kieli.</p>
<p>Kotimaisten kielten keskus ehdottaa lisäksi sitoumukseen 1.2 Kohtaamiset julkisissa palveluissa edistävät osallisuutta ja tukevat demokratiaa. Kotus toivoo, että tässä kohdassa mainitaan selkeän virkakielen osaamisen ja käytön edistäminen selkokielen osaamisen ja käytön edistämisen rinnalla esimerkiksi seuraavasti: -Edistämme selkokielen osaamista ja käyttöä julkisissa palveluissa => Edistämme sekä selkokielen että asiallisen, selkeän ja ymmärrettävän yleiskielen osaamista ja käyttöä julkisissa palveluissa.</p>	<p>Muokattu toimintaohjelmaa ehdotuksen mukaisesti. Edistämme sekä selkokielen että asiallisen, selkeän ja ymmärrettävän yleiskielen osaamista ja käyttöä julkisissa palveluissa.</p>
<p>Kaikille avoimien verkkokurssien suorittaminen olisi tällainen konkreettinen toimi, samoin kielen ammattilaisten lisääminen julkisessa hallinnossa. Ehdotammekin seuraavia lisäyksiä: -Hyvän virkakielen ja selkokielen verkkokurssit (eOppiva) otetaan osaksi julkishallinnon työntekijöiden perehdytystä.</p>	<p>Edistetään ohjelman toimeenpanossa.</p>
<p>Julkisten palvelujen kehittämiseen otetaan systemaattisesti mukaan kielen asiantuntijoita. Tämä on välttämätöntä, jotta selkokielen ja selkeän kielen käytön työnjakoa voidaan suunnitella ja toteuttaa toimivasti. Lisäksi tarvitaan yhteistyötä kielen, tietotekniikan, sisällön ja palvelumuotoilun asiantuntijoiden kesken, jotta digitaalisten palvelujen kielellistä saavutettavuutta ja käytettävyyttä voidaan parantaa.</p>	<p>Tärkeää viedään eteenpäin julkisten palvelujen keskitettyyn kehittämiseen.</p>
<p>Kielellisenä yksityiskohtana Kotus muistuttaa, että sana tiekartta ei ole suositeltavaa kieltä suunnitelman tms. merkityksessä. Tällainen metaforinen kielenkäyttö on erityisen vaikeaa selkokielen kohderyhmälle.</p>	<p>Sitoumuskohdan teksti on muotoiltu uudelleen eikä ole käytetty enää sanaa tiekartta.</p>
<p>Kuopion kaupunki</p>	
<p>Kuopio kannattaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien näkökohtien huomioimisia niin, että asukkaiden tosiasiallinen tiedonsaanti ja tosiasiallinen vaikuttamismahdollisuus voisivat paremmin toteutua. Näkökohdat tukevat myös asukkaiden hyvinvointia sekä osaajien ja ammattilaisten pitovoimaa ja siten alueiden elinvoimaisuutta. Alueilla koetaan pulaa osaavista henkilöistä ja työvoimasta, myös kansainvälisistä osaajista. Järjestöjen osaamisen ja kokemusten hyödyntäminen on tärkeää, kun on tarve paremmin tunnistaa asukkaiden tiedonsaannin ja vaikuttamisen tarpeita.</p>	<p>Lisätty viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2. Huomioidaan ohjelman toimeenpanossa.</p>
<p>Kuuloliitto ry</p>	

<p>On erittäin tärkeää, että kansalaiset osallistetaan laaja-alaisesti eri hallinnonalojen työhön ja päätöksentekoon. Kuuloliitto esittää, että ohjelmaa voisi vahvistaa lisäämällä siihen eksplisiittisesti näkyviin vammaiset henkilöt ja vammaisjärjestöt, YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista sopimuksen neljännen artiklan, kohdan 3. velvoitteen mukaisesti: ”Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkaa, jolla yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.”</p>	<p>Vammaisten henkilöiden osallisuus ei ole erikseen mainittu erikseen toimintaohjelmassa, mutta otamme tämän huomioon hyvien käytäntöjen jakamisessa. Teemme ilomieliin yhteistyötä tähän teemaan liittyen.</p>
<p>Kuuloliitto näkee, että olisi hyvä painottaa ohjelmassa vielä vahvemmin osallistamisen aitoutta, monipuolisuutta, osallistamisen tapojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä osallistamisen oikea-aikaisuutta. Vammaisjärjestöt tulee ottaa mukaan päätöksentekoon jo esimerkiksi lainsäädäntöprosessien valmisteluvaiheessa, eikä vasta lausuntovaiheessa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, ja toimimme tämän mukaisesti hyvien käytäntöjen jakamisessa.</p>
<p>Kuuloliitto ry näkee, että avoimeen hallintoon kuuluu myös tutkimus- ja tilastotiedon laaja-alainen hyödyntäminen päätöksenteossa sekä hallinnon kehittämisessä.</p>	<p>Olemme tästä samaa mieltä. Tällä on kytkös toimenpiteeseen 2.1.</p>
<p>Tutkimukseen perustuvan päätöksenteon lisäksi Kuuloliitto korostaa hallinnon ja lainsäädännön kehittämisen vaikutusarviointien tärkeyttä ja merkitystä. Esimerkiksi tulee tunnistaa, että henkilö voi kuulua useampaan eri vähemmistöryhmään, jolloin eri hallinnonalojen muutoksilla voi olla yhtä hallinnonalaan suurempia kokonaisvaikutuksia. Hyvään ja avoimeen hallintoon kuuluu se, että politiikkamuutosten vaikutusarviointeja suoritetaan useista eri näkökulmista, kuten vammaisvaikutusten ja lapsivaikutusten näkökulmista.</p>	<p>Tämä on erinomainen ehdotus, otamme tämän huomioon avoimen hallinnon työssä.</p>
<p>Kuuloliitto esittää, että ohjelmassa olisi perusteltua mainita tutkimuksen ja riippumattoman median merkitys yhteiskunnallisen luottamuksen synnyssä sekä demokraattisen yhteiskunnan kannalta.</p>	<p>Lisätty viittaus johdantoon.</p>
<p>Kynnys ry</p>	
<p>Osallistamisen ja avoimuuden aitoutta voisi vielä tähdentää toimintaohjelmaan. Osallistaminen ja avoimuus ovat näennäisiä silloin, kun niillä ei pyritä aidosti vuoropuheluun, toisten kokemusten hyödyntämiseen ja ratkaisuihin [...] avoimuuden ja osallistamisen tulisi koskea prosessin kaikkia vaiheita. Usein tämä tehdään vasta lopuksi.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Tarkennettu toimintaohjelmaan sanoitusta.</p>
<p>Sitoumus 1 kansallisten dialogien hyödyntämisestä on erittäin kannatettava. [...] muodostunutta tietoa oikeasti hyödynnetään poikkihallinnollisesti. Kynnys ry on [...] sitoutunut tulosten hyödyntämisen kehittämiseen.</p>	<p>Kiitos aktiivisesta yhteistyöstä. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>On erittäin kannatettavaa, että selkokielen osaamista ja käyttöä julkisissa palveluissa edistetään. Samoin tulee muistaa suomen ja ruotsinkielinen viittomakieli.</p>	<p>Tarkennettu ohjelmaan selkokielen tärkeyttä sitoumukseen 1.2. Edistämme eri viittomakielten asemaa mahdollisuuksien mukaan.</p>

<p>Sitoumus 2 on myös erittäin kannatettava erityisesti kansalaisjärjestöjen osallistamista ja virkamiesten tietoisuuden lisäämistä koskien. Tällöin tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kansalaisjärjestöjen monipuolisuus ja toimintaerot tulevat materiaaleissa riittävästi huomioituiksi. [...] virkahenkilöillä on riittämätön kuva kansalaisjärjestöjen asiantuntijuudesta ja mahdollisuudesta olla virkahenkilöiden apuna kehittämis-, suunnittelu-, toimeenpano- ja seurantatyössä.</p>	<p>Lisätty sitoumukseen 3.2. Virkamiesten ymmärrystä kansalaisjärjestöjen tuottamasta lisäarvosta edistetään kansalaisjärjestöakatemioiden ja eOppiva-koulutuksen avulla. Otamme myös ilomielin vastaan hyvät käytännöt jaettavaksi verkostoissamme.</p>
<p>Sitoumusten 2 ja 3 osalta on huomattava, että tekoälyn osalta on varmistettava yhdenvertaisuus eli esimerkiksi esteettömyys ja saavutettavuus.</p>	<p>Lisätty sitoumukseen 1.2 ensimmäiseen alakohtaan.</p>
<p>Kynnys ry on käytettävissä sidosryhmätahoksi toimenpiteiden 1.1, 1.2, 2.2, 3.2 osalta.</p>	<p>Kiitos aktiivisesta yhteistyöstä. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>Kohdassa 3.2 esitetään, että virkamiesverkostolle luodaan nykyistä tiiviimmät yhteydet kuntien ja hyvinvointialueiden toimijoihin. Ehdotamme, että kohtaan lisätään kuntien ja hyvinvointialueiden lisäksi myös järjestöt.</p>	<p>Lisätty sanoitusta ”Miten avointa hallintoa edistetään?”-osioon. Edistetään ohjelmaan toimeenpanossa mm. virkamiesverkostossa.</p>
<p>Mittariksi Kynnys ehdottaa sidosryhmien tyytyväisyyttä avoimen hallinnon edistämisen toimista.</p>	<p>Hyvä ehdotus. Toimintaohjelman seurantamittarit ja arviointikäytännöt valmistellaan toimintaohjelman toimeenpanoa varten asetettavassa työryhmässä vuoden 2023 kuluessa.</p>
<p>Kynnys huomauttaa, että sitoumuksissa ei mainita erikseen yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämistä.</p>	<p>Lisätty viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2.</p>
<p>On huomattava, että toimintaohjelmassa voitaisiin mainita vammaisten henkilöiden osallisuus, sillä viime toimintaohjelmakaudella oli mainittu erikseen lasten, nuorten ja ikääntyvien osallisuus. Vammaisten henkilöiden osallisuus on perusteltua mainita erikseen, sillä hallitusohjelmassa on erikseen nostettu vammaisten henkilöiden palveluiden kehittäminen ja vuosikymmenten jälkeen voimaan tulee uusi vammaispalvelulaki. Lisäksi toimenpide tukisi YK:n vammaisoikeussopimuksen toimeenpanoa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, mutta ei ole lisätty. Huomioimme tämän näkökulman toimeenpanossa sekä seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä luodessa. Otamme ilomielin vastaan hyviä käytäntöjä jaettavaksi verkostoissamme.</p>
<p>Lapsiasiavaltuutetun toimisto</p>	
<p>Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan toimintaohjelmaluonnoksesta ei ainakaan vielä tule ilmi selkeästi, mitä avoin hallinto lasten näkökulmasta tarkoittaa ja miten sitä juuri lasten näkökulmasta edistetään.</p>	<p>Emme ole avanneet tätä toimintaohjelmassa, mutta huomioimme tämän toimeenpanossa ja sen arvioinnissa.</p>
<p>Toimintaohjelmaluonnos on kirjoitettu melko vaikeasti ymmärrettävällä kielellä ja hyvin yleisellä tasolla. Avoimen hallinnon toimintaohjelman ymmärrettävyydelle ja saavutettavuudelle tulee asettaa korkeat vaatimukset.</p>	<p>Selkeytimme toimintaohjelmassa käytettyä kieltä.</p>

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että toimintaohjelmasta tulisi laatia lapsille saavutettava ja ymmärrettävä eli lapsiystävällinen versio, josta myös viestittäisiin lapsille kohdennetusti. Vastaavasti tulisi harkita selkokielisen version laatimista erityisryhmille, joilla voi olla vaikeuksia ymmärtää yleiskieltä ja laajemminkin kansalaisille, joille hallinnon toiminta ja terminologia ole tuttua.	Erinomainen ehdotus, toteutamme tämän saatavilla olevien resurssien puitteissa.
Avoimen hallinnon toimintaohjelmaa olisi aktiivisesti kehitettävä yhteistyössä eri-ikäisten lasten kanssa, jolloin toimintatavoista muodostuisi aidosti lasten ja nuorten osallisuutta vahvistavia. Toimintaohjelmassa olisi myös ylipäättään tärkeää kuvata sitä, miten kansalaisten kuuleminen näkyy ohjelmassa.	Tämä on hyvä ehdotus, selvitämme miten tämän voisi parhaiten toteuttaa. Tämä kytkeytyy erityisesti toimenpiteeseen 3.1, mutta pätee myös poikkileikkaavasti avoimen hallinnon työhön.
Toimintaohjelman seuranta ja arviointia varten olisi tärkeää kuulla lasten näkemyksiä ja kokemuksia. Lisäksi tulee kehittää mittareita, joilla voidaan seurata ja arvioida toimintaohjelmaa lasten näkökulmasta.	Tämä on hyvä ehdotus, otamme tämän huomioon seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä suunnittelussa.
Toimintaohjelmaluonnoksessa on ilmeisesti tietoisesti jätetty käsittelemättä erityisryhmiä erikseen. Ohjelman loppupuolella (kohta 3.1.) kuitenkin mainitaan nuoret, mikä on myönteistä. Ohjelmassa viitataan myös OECD:n työhön hyvien käytäntöjen ja menetelmin jakamiseksi erityisesti lasten ja nuorten osallisuudesta vahvistamisesta Epäselväksi kuitenkin jää se, miten lapset huomioidaan avointa hallintoa toimeenpantaessa ja kehitettäessä. Loppupuolella on viittaus OECD:n työhön, mutta epäselväksi jää, mitä se käytännössä tarkoittaa.	Tämä on totta, koska sisällöt konkretisoituvat työn käynnistyessä. Otamme myös ilomielen vastaan vinkkejä hyvistä käytännöistä työmme tueksi.
Toimintaohjelman keskeisin toimenpide kansalaisiin nähden näyttäisi olevan dialogit ja kohtaamiset (sitoumus 1). Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että toimintaohjelmassa otettaisiin kantaa siihen, miten tietoa toimenpiteestä ja sen tuloksista palautetaan kansalaisille ja myös lapsille. Ko. kohdassa käytetään termiä demokratiatoimijuus, mutta epäselväksi jää, mitä sillä tarkoitetaan. Käsitettä ei ole selitetty. Myöskään sitä, miten kohtaamisia painotetaan julkisissa palveluissa, ei ole tarkennettu. Toimintaohjelmassa olisi hyvä kertoa mitä kyseisellä painotuksella tarkoitetaan ja mihin sillä käytännössä pyritään.	Tämä on hyvä huomio, ja olemme tarkentaneet toimintaohjelman sisältöjä. Sitra julkaisi demokraattisten kohtaamisten käsikirjan syyskuun lopulla, joka avaa näitä asioita. Otamme huomioon myös lasten osallisuuden siinä työssä.
Lapsiasiavaltuutetun toimistoon tulee vuosittain satoja yhteydenottoja, joissa kansalainen ei tiedä, kenen puoleen asiassaan voi kääntyä. Tällaisten tilanteiden kitkemisen tulisi olla avoimen hallinnon ydintavoitteena.	Tämä on täysin 1. sitoumuksen ytimessä, eli nimenomaan haluamme ratkaista tämän haasteen.
Seurannan mittariksi olisikin hyvä ottaa lasten näkemykset ja kokemukset avoimen hallinnon toimintaohjelman a) näkyvyydestä (tietävätkö lapset, että tällainen ohjelma on ja onko heillä tietoa avoimesta hallinnosta ylipäättään), b) toimivuudesta (ovatko lapset päässeet itse mukaan avoimen hallinnon toimintaan, miten he kokivat toiminnan) ja c) tuloksista (mitä avoimen hallinnon ohjelma on lasten mielestä saanut aikaan, onko tapahtunut parannuksia heidän elämässään).	Tämä on erinomainen ehdotus, otamme ehdotuksen huomioon seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä laatiessa.
Luonnonvarakeskus, Yhteiskuntasuhteet ja hallinto (YSHA)	
Luonnonvarakeskus esittää [huomioitaan mis- ja disinformaation torjuntaan ja luottamukseen]: Tutkimuksen ja tieteellisten työn tärkeyden korostaminen ja työtuloksiin luottaminen on ehdoton edellytys tutkimuslaitosten työn, tiedolla johtamisen ja tietoon perustuvan päätöksenteon onnistumiseen. Luon-	Otetaan huomioon toimintaohjelman toimeenpanossa. Tämä kytkeytyy erityisesti toimenpiteeseen 2.1.

<p>nonvarakeskus tutkimuslaitoksena on jo pitkään huolestuneena seurannut maailmalla yhä yleistyvää ilmiötä, missä tieteellistä tietoa on epäilty erilaisien intressien, uskomusten ja muun sellaisen vuoksi, eikä tutkittuun tietoon välttämättä uskota. Tutkimustuloksille on esitetty ”vaihtoehtoisia totuuksia” ja muuta disinformaatiota. Vaikka tiedebarometrin* mukaan luottamus tieteeseen (tieteelliseen tutkimukseen) on Suomessa korkealla tasolla, on luottamus kuitenkin myös Luonnonvarakeskukselle keskeinen tavoite. Tämän eteen Luonnonvarakeskuksessa tehdään paljon työtä tiedeyhteisön piirissä. Ongelma ei kuitenkaan ole tiedeyhteisössä vaan, kuten Avoimen hallinnon toimintaohjelmaluonnoksessa todetaan: ”Yhteiskunnassamme ja sen ulkopuolella on tahoja, jotka tarkoituksellisesti pyrkivät horjuttamaan luottamusta”</p>	
<p>Luonnonvarakeskus esittää yhteistyön mahdollisuuksien selvittämistä yhdessä Avoimen hallinnon ja Luonnonvarakeskuksen kanssa. (Mis- ja disinformaation torjunnassa ja luottamuksessa)</p>	<p>Kiitos tuesta. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>Maa- ja metsätalousministeriö</p>	
<p>Toimintaohjelma on paikoittain melko yleisluontoinen. Esimerkiksi sivulla 6 oleva tavoite ”kaikilla halukkailla on mahdollisuus osallistua asioiden valmisteluun ja kehittämiseen – ja hallinto on vastaanottavainen uusille ideoille, vaatimuksille ja tarpeille” kaipaisi toivotun vaikuttavuuden saavuttamiseksi täsmennyttä. Tavoitetta voisi täsmentää esim. siten, että työryhmien osalta kehoitettaisiin harkitsemaan avoimen hallinnon tavoitteiden saavuttamiseksi arvioitua tarkoituksenmukaista osallistujamäärää ja -rakennetta.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus. Otamme tämän huomioon seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä luodessa.</p>
<p>Maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että toimintaohjelmassa esitetyt sitoumukset ovat kannatettavia. Jotkut tavoitteissa viitatuksi käsitteet kaipaisivat tarkempaa avaamista. Lopullisen asiakirjan voisi jäsenellä siten, että tausta ja käsitteet käytäisiin lyhyesti läpi ennen sitoumusten esittämistä, mikä voisi vielä selkeyttää asiakirjan rakennetta.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, mutta pitäydyimme tiiviissä rakenteessa. Selkeytimme toimintaohjelman kieltä.</p>
<p>Maahanmuuttovirasto</p>	
<p>Maahanmuuttovirasto tunnistaa, että viraston oman toiminnan tämänhetkinen kehittäminen linkittyy erityisesti toimintaohjelman sitoumuksen 2 alakohtaan 2.1. Alakohdassa tunnustetaan, että julkisissa palveluissa tapahtuvat kohtaamiset voivat edistää osallisuutta ja tukea tätä kautta demokratiaa. Maahanmuuttovirasto toteaa, että mainitun sitoumuksen toteuttaminen linkittyy vahvasti Suomen sisäisen turvallisuuden edistämiseen. Valtioneuvoston selonteossa sisäisestä turvallisuudesta 2021 on todettu, että yhtenä keskeisenä toimenpiteenä sisäisen turvallisuuden edistämiseksi on varmistaa, että kaikki väestöryhmät voivat luottaa viranomaisiin ja yhteiskuntaan.</p>	<p>Olemme tästä samaa mieltä. Otamme sisäisen turvallisuuden huomioon myös verkostoissa ja hyvissä käytännöissä.</p>
<p>Maahanmuuttovirasto toteaa, että edellä mainittu tärkeä näkökulma avoimen hallinnon ja sisäisen turvallisuuden edistämisen välisestä suhteesta ei kuitenkaan nouse esiin toimintaohjelmasta, ja esittää, että toimintaohjelmaa täydennettäisiin tältä osin.</p>	<p>Emme muuttaneet toimenpiteen 2.1 kirjauksia, koska tulkitsemme sisäisen turvallisuuden sisältyvän varautumiseen. Otamme tämän termin huomioon viestinnässä.</p>

<p>Lisäksi virasto toteaa, että toimintaohjelman sitoumukset jäävät valitettavan etäisiksi turvallisuus- ja lupaviranomaisena toimivan Maahanmuuttoviraston arjesta. Maahanmuuttovirasto pitääkin tärkeänä, että toimintaohjelmassa avattaisiin myös muita turvallisuuskysymysten kanssa toimivia viranomaisia koskevaa kysymystä siitä, mikä merkitys avoimuuden ja luottamuksen edistämällä on sisäisen turvallisuuden kysymyksiin. Näkökulma koskettaa Maahanmuuttoviraston lisäksi myös muita turvallisuuskysymysten kanssa toimivia viranomaisia, ja on näin ollen keskeinen näkökulma osana keskustelua avoimen hallinnon edistämisestä.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus ja olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä. Laaja yhteistyö tämän teeman ympärillä on tärkeää. Otamme tämän näkökulman huomioon myös valtiorahallinnon verkostossa.</p>
<p>Maahanmuuttovirasto pitääkin tärkeänä, että toimintaohjelmassa tunnistettaisiin maahanmuuttaneiden henkilöiden erilainen asema, kun viranomaistoiminnassa mietitään luottamuksen, osallistamisen ja ymmärrettävyyden teemoja suhteessa asiakkaisiin. Tämä voisi toteutua esimerkiksi siten, että ohjelmaan sisällytettäisiin toimenpide siitä, että julkisen hallinnon toimijat kasvattaisivat ymmärrystä sen suhteen, minkälaisia asioita tulee erityisesti ottaa huomioon, kun viranomainen rakentaa luottamussuhdetta ja kasvattaa viranomaistoiminnan ymmärrettävyyttä suhteessa maahanmuuttaneisiin asiakkaisiin.</p>	<p>Lisätty ”luottamuksen rakentaminen” verkostoissa käsiteltäväksi teemaksi toimenpiteessä 3.2. Lisäksi rakennamme vuoropuhelua miten parhaiten hyödyntää vuonna 2025 valmistuvan Ulkomaalaistaustaisten ja vieraskielisten suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen (UTViS) TEAS-hankkeen tuloksia.</p>
<p>Raportissa todetaan edelleen, että viranomaisten tulee puuttua häirintään, suoraan ja rakenteelliseen rasismiin, syrjintään ja rakenteelliseen syrjintään viranomaisen palveluissa ja asiakaskohtaamisissa, rekrytoinnissa, työyhteisöissä että viranomaisyhteistyössä. Maahanmuuttovirasto katsoo, että edellä mainitun suuntaisia sitoumuksia voitaisiin sisällyttää myös avoimen hallinnon toimintaohjelmaan, jotta sen vaikutavuus ulottuisi tosiasiallisesti myös sellaisille sektoreille, joissa työskennellään maahanmuuttaneiden henkilöiden kanssa.</p>	<p>Resurssiyistä emme voineet lisätä tätä toimintaohjelmaan uutena sitoumuksena, mutta toimimme tämän mukaisesti esimerkiksi rakentamalla vuoropuhelua tästä teemasta verkostoissamme (sitoumus 3).</p>
<p>Lisäksi Maahanmuuttovirasto pitää tärkeänä, että julkisen sektorin toimijoille olisi tarjolla konkreettista tukea toimintaohjelman sitoumusten toteuttamiseksi esimerkiksi rahoituksen ja yhteistyöhankkeiden muodossa.</p>	<p>Valitettavasti rahoittaminen ei ole vaihtoehto, mutta mielellään teemme yhteistyötä.</p>
<p>Maanmittauslaitos</p>	
<p>Yleinen tietämys kansallisista dialogeista ei välttämättä ole vielä kovin laajaa, minkä vuoksi Maanmittauslaitos pitää avoimen internet –verkkokoulutuksen julkaisemista eOppivassa tarpeellisena.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, olemme yhteydessä HAUS:iin.</p>
<p>Lisäksi on tärkeää, että selkokielen osaamisen ja käytön edistämistä julkisissa palveluissa pidetään edelleen esillä toimintaohjelmassa.</p>	<p>Tämä huomioidaan toimintaohjelman toimeenpanossa erityisesti toimenpide 1.2.</p>
<p>Sitoumus 2. Luotettava tieto ja yhteistyö vahvistavat osaamista: Maanmittauslaitos pitää tärkeänä, että luotettava tieto pysyy osana Avoimen hallinnon toimintaohjelmaa tulevalle kaudella, kuten on ehdotetukin. Erittäin kannatettava on tavoite koota yhteen parhaita käytäntöjä siitä, miten yhdistää poikkeava turvallisuustilanne ja datan avaaminen tarkoituksenmukaisella tavalla.</p>	<p>Kiitos palautteesta, huomioidaan toimintaohjelman toimeenpanossa erityisesti 2. sitoumus.</p>

<p>Maanmittauslaitos pitää myös tarpeellisenä tietoisuuden lisäämistä edellisellä toimintakaudella laaditusta valtionvarainministeriön tekoälyn eettisestä ohjeistuksesta. Hallintolakiin ja tiedonhallintalakiin hiltattain tehtyjen muutosten jälkeen aihe on etenkin automaattisen päätöksenteon näkökulmasta hyvin ajankotainen.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, jatkamme tätä työtä. Tämä huomioidaan toimintaohjelman toimeenpanossa erityisesti 2. sitoumus.</p>
<p>Sitoumus 3. Avoimen hallinnon toimijoiden tuki kotimaassa ja kansainvälisesti: Avoimen hallinnon hyvien käytäntöjen kerääminen ja jakaminen tehostaa avoimen hallinnon työtä eri viranomaistahoilla. Sen vuoksi on kannatettavaa, että hyvien käytäntöjen kerääminen ja jakamisen kehittäminen on otettu mukaan toimintaohjelmaluonnokseen. Avoimen hallinnon virkamiesverkostoa voidaan hyödyntää tässä työssä, minkä vuoksi virkamiesverkoston toimintamuotojen kehittäminen on kannatettavaa.</p>	<p>Hyvä ehdotus, ja otamme ilomieliin vastaan vinkkejä hyvistä käytännöistä, joita voisimme jakaa eri verkostoissa.</p>
<p>Open Knowledge Finland</p>	
<p>Sitoumus 1: Pidämme kuitenkin tärkeänä, että dialogin kanssa nivotaan tarkasti yhteen myös valistustehdävät: disinformaatiokenttä on laaja ja aktiivinen, eikä dialogien tule jättää osallistujilleen virheellistä kuvaa, että politiikkaa voitaisiin tehdä muuten kuin tosiasioihin perustuen. Luonnollisesti tämä tulee tehdä dialogisuuden hengessä.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus. Otamme dialogit yhdeksi työkaluksi mis- ja disinformaation torjumisessa.</p>
<p>Dialogien pitäisi pyrkiä kuvaamaan kaikki aiheeseen liittyvät relevantit näkökulmat. Erityisesti tulisi selkeyttää, milloin esitetty näkemys on arvoarvostelma ja milloin taas faktaväite, jonka totuudellisuutta voidaan tutkimuksella validoida. Tavoitteeksi tässä tulisi asettaa jaettu ymmärrys eli tilanne, jossa kirjallisen yhteenvedon perusteella on mahdollista ymmärtää, millaisia näkemyksiä aiheeseen liittyy ja mitkä asiat yhdistävät tai jakavat osallistujia. Tällöin keskustelu ohjautuu paremmin kohti huolellista puntarointia ja asioihin keskittymistä ja pois helposta henkilökohtaisuuteen menemisestä.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, otamme tämän huomioon erityisesti 1. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>
<p>On hyvä, että dialogeista tehdään myös yhteenvetoja. Tämän työn kunnianhimoa tulisi kuitenkin nostaa selvästi. Yhteenvedoista tulisi tehdä systemaattisia kuvauksia keskustelluista ilmiöistä, ja erityisesti tulisi ymmärtää ja kuvata syy-seuraussuhteita. Tällaiseen työhön on olemassa tehokkaista menetelmiä, kuten tietokiteet (Tiedon sitominen päätöksentekoon, VNTEAS 39/2017 https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=19001). Näitä kuvauksia voi käyttää uusien dialogien lähtökohtana, jolloin dialogeihin saadaan jatkuvuutta ja rakennetta.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, otamme tämän huomioon erityisesti 1. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>
<p>Huomautamme myös, että dialogisuuden kentällä alkaa olla jo melko huomattava määrä julkisen sektorin toimijoita. Työnjako mm. Sitran, THL:n, OPH:n ja järjestöjen välillä on selkeytettävä.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, ja otamme tämän huomioon viestintää kehittäessä.</p>
<p>Sitoumus 2 dis- ja misinformaation torjunnasta on erittäin ajankohtainen ja haastava. Valtiohallinnon disinformaation torjunnan organisaatio on hajanainen ja vaatii kirkastusta. On myös avointa, pidetäänkö disinformaatiota ensisijaisesti dialogisuuden keinoin selvitettävänä ilmiönä vai lähtökohtaisesti kansallisen turvallisuuden uhkana. Näillä lähestymistavoilla on ilmeinen keskinäinen jännite ja "turvallistuminen" uhkaa myös disinformaatiokeskustelua.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto. Teemme ilomieliin yhteistyötä kaikkien toimijoiden kanssa ja kannustamme myös osallistumaan kansallisiin dialogeihin järjestämällä keskusteluja kohdennetulla temalla esimerkiksi "Yhdessä ja yksin – Mikä on eri toimijoiden rooli mis- ja disinformaation torjunnassa?"</p>

<p>On tärkeää, että sitoumus 2:n mukainen työ rakennetaan dialogin ja viestinnän lähtökohdista. Jos asia kehystetään vain tai pääasiassa turvallisuuden kautta, keskustelu siirtyy helposti rakentavasta dialogista toimivaltakysymyksiin. Avointa yhteiskuntaa edistävän kansalaiskeskustelun ei tulisi olla toimivaltakysymys. Tähän liittyy oleellisesti koordinaatiovastuu: hybrdivaikuttamiseen puuttuminen on luonteeltaan verkostomaista työtä, mutta verkoston koordinaattori määrittää käytävän yhteistyön lähtökohdat ja sävyn. Toimivaltakysymykset tulevat myös väistämättä vastaan, joten koordinoituvastuuta käyttävällä tulee olla riittävät oikeudet purkaa ristiriidat. Katsomme, että valtioneuvoston kanslian tulisi ottaa aktiivinen koordinoiva rooli dialogityössä ja dis/misinformaation torjunnassa ja ohjata hybrdivaikuttamisen ehkäisyä ihmisläheisemmäksi.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, ja kytkeytyy erityisesti toimenpiteeseen 2.1. Syvennämme ministeriötason yhteistyötä sen toimeenpanossa.</p>
<p>Katsomme myös, että laaja, aktiivinen, laadukas ja monikielinen ja -kanavainen viranomaisviestintä on keskeinen osa dis- ja misinformaation torjuntaa. Viranomaisilla tulee aina olla oikeus ja laajat valtuudet keskustella omaan erityisalaansa liittyvistä asioista.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Samaan turvallistamisen teemaan liittyy myös 2.1:n toinen alakohta, jota pidämme erittäin tärkeänä. OKFI tiedostaa kansallisen turvallisuuden merkityksen, mutta pitää samalla turvallisuuskeskeistä kehystämistä merkittävänä uhkana avoimelle yhteiskunnalle. Laajat dialogit aiheesta ovat tervetulleita.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Kiinnitämme huomiota monikielisyyden ja -kulttuurisuuden puutteeseen auki kirjoitetuissa tavoitteissa. Maahanmuuttajataustaiset perheet ovat merkittävästi heikommassa asemassa työmarkkinoilla ja sosiaalisesti segregoituneita. Heidän osallisuutensa vahvistamiseksi tulee tehdä aktiivista työtä viranomaisviestinnän monikielisyyden, alueellisen sosiaalityön ja demokratiakasvatuksen vahvistamiseksi.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Huomioimme tämän tulokulman myös toimintaohjelman seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä luodessa.</p>
<p>Toivomme myös, että hyvinvointialueet nostetaan erityiseksi painopisteeksi. Uusien organisaatioiden etsiessä muotoaan on merkittävästi helpompaa tuoda alusta alkaen avoimia toimintatapoja mukaan.</p>	<p>Haluamme syventää yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa, ja teemme töitä tämän eteen aktiivisesti.</p>
<p>Toivomme, että sitoumuksien jatkokehittelyssä harkittaisiin vielä myös asiantuntijuuden sekä tieteen ja taiteen roolin kehittämistä valtionhallinnon avoimuustyössä. Pelkkä dialogisuus ei riitä, vaan on myös hyödynnettävä koko valtionhallintoon kertynyt osaaminen ja tuotava se esiin monipuolisin keinoin. Tiedeyhteisöstä on löydettävä parhaat asiantuntijat kansallisiin keskusteluihin ja taiteen keinoin on tavoitettavissa viestintäkeinoja, joita ei pelkällä keskustelulla tai valistuksella ole saavutettavissa.</p>	<p>Tämä on hyvä idea, otamme tämän yhdeksi teemaksi verkostoissa. Otamme tämän huomioon myös toimintaohjelman seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä luodessa.</p>
<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>	
<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että myös nuorten koulu-, opiskelu- ja harrastustoiminta voisivat olla esitetyissä tavoitteissa enemmän esillä. Nuorten kohtaamiseen julkisissa palveluissa sekä viestinnän selkeyteen ja saavutettavuuteen nuorten käyttämillä kanavilla tulee kiinnittää erityistä huomiota.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, teemme ilomielin yhteistyötä tämän tiimoilta.</p>
<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että etenkin varhaisnuoret ja toisen asteen opiskelijat ovat erityisesti se kohderyhmä, joka on erityisessä vaarassa joutua erilaisten vaikuttamisyritysten kohteeksi. Näi-</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, ja huomioimme tämän tulokulman 2. ja 3. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>

<p>den vaikutuspyrkimysten ehkäisemiseksi on tehty paljon työtä muun muassa sijoittamalla opetussuunnitelmiin vuorovaikutus- ja yhteiskunnallisen osaamisen laaja-alaisen osaamisen alueet. Nuorten on kasvuiässä kyettävä tunnistamaan väärät ja valheelliset tiedot oikeista tiedoista. Samoin toisen asteen oppilaitosten panostaminen nuorten osallistamiseen opetustoiminnan arviointiin heitä koskevissa asioissa on viime vuosina edennyt merkittävästi.</p>	
<p>Nuorten ohella ohjelmassa tulee painokkaammin huomioida aikuisväestön digi-, tulkinta- ja kommunikointitaidot sekä medialukutaidot, joita tarvitaan mm. yhteiskuntaan orientoitumisessa ja asioinnin hoitamisessa. Tähän liittyen esimerkiksi Kansallinen audiovisuaalinen instituutti on vuonna 2021 tehnyt Aikuisten medialukutaito-selvityksen aikuistenmedialukutaito.pdf (medialukutaitosuomessa.fi). Lisäksi esimerkiksi eOppivassa virkahenkilöille suositeltavia kursseja löytyy esim. hyvästä virkakielestä ja medialukutaidosta julkishallinnossa (KAVI).</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto ja huomioimme tämän erityisesti 3. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>
<p>Sitoumusten ja toimenpiteiden vastuutahot ja seurantamittareiden kehittäminen sekä koordinaatio- ja rahoituskysymykset ovat valtion- ja paikallishallinnolle kuuluva asia. Ministeriö katsoo, että toimintaohjelmassa vastuuhenkilön nimeäminen -taso voi olla ohjelmassa kuitenkin liian tarkka, sillä vaihtuvuus ja organisaatioiden uudistuminen voi aiheuttaa katvealueita osallisuuden parantamisen toteuttamisessa.</p>	<p>Poistimme vastuutahotaulukon toimintaohjelmasta. Otamme tämän noston huomioon vastuutahojen tunnistamisessa sekä viestinnässä laajemmin.</p>
<p>Etenkin ajankohtaisen tekoälyn käytön pohdinta vaatii kuitenkin vielä avoimempaa ja laajempaa tarkastelua. Yhteiskunnan eri sektoreilla ja mm. opiskelu- ja koulutyössä avoimen datan ja tekoälyn käyttö ottavat vielä ensiaskeleita ja niissä on myös paljon potentiaalia osallistamisen kehittämiseksi.</p>	<p>Tämä on totta, teemme ilomielin yhteistyötä tämän edistämiseksi.</p>
<p>Luvussa 2.2. on todettu, että avoimen hallinnon kansalaisjärjestöakatemia toimintamallin vakiinnuttamiseksi vahvistetaan akatemioiden avulla etenkin virkamiesten osaamista kansalaisjärjestöistä ja kansalaisyhteiskunnasta. Ohjelmassa todetaan, että aiheesta järjestetään koulutusta eOppivaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö näkee tämän koulutuksen hyvin tärkeänä, ja osallistuu tarvittaessa kyseisen opintokokonaisuuden yhteistuotantoon muiden ministeriöiden ja valtion virastojen kanssa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö ehdottaa toimintaohjelmaan lisättäväksi toimenpiteen, jolla vahvistetaan virkamiesten osaamista lasten ja nuorten kuulemiseen liittyen, esimerkiksi suorittamalla eOppiva-kurssi Lasten ja nuorten osallistuminen ja kuuleminen säädösvalmistelussa: https://www.eoppiva.fi/koulutukset/lasten-ja-nuorten-osallistuminen-ja-kuuleminen-saadossalvistelussa/</p>	<p>Emme tehneet muutosta toimintaohjelman kirjauksiin tämän pohjalta, mutta otamme tämän huomioon erityisesti 3. sitoumuksen toimeenpanossa.</p>
<p>Opetushallitus, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi)</p>	
<p>Karvi esittää, että lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen kirjattaisiin nykyistä selkeämmin toimintaohjelman kaikkiin kolmeen sitoumukseen. Avoimen hallinnon toimintaohjelma voisi toimia lasten ja nuorten kanssa tapahtuvien dialogien ja kohtaamisten lisäämiseksi (sitoumus 1) esimerkiksi yhteistyössä koulujen, oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Samalla olisi mahdollista edistää lasten ja nuorten tietoisuutta julkisen hallinnon toimintatavoista ja jokaisen mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa. Avoimen hallinnon tavoitteiden mukaisesti dialogien ja kohtaamisten taustamateriaalina olisi mahdollista</p>	<p>Huomioidaan toimintaohjelman toimeenpanossa yhteistyössä. Kiitos mahdollisuudesta/ideasta hyödyntää koulutuksen arviointitietoa. Olemme yhteydessä toimeenpanon käynnistyessä.</p>

<p>hyödyntää myös tutkittua tietoa. Esimerkiksi Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen koulutusta koskeva arviointitietoa olisi mahdollista käyttää hyödyksi dialogien taustamateriaalina. Näin voitaisiin myös edistää lasten ja nuorten tiede-pääomaa sekä ymmärrystä tutkitun tiedon merkityksestä julkisen sektorin toiminnassa.</p>	
<p>Karvi esittää, että luotettavaa tietoa ja yhteistyötä koskevissa toimenpiteissä (sitoumus 2) huomioitaisiin myös kansallisen tiedontuotannon kehittäminen eri hallinnonaloilla sekä datan avaamisen merkitys myös normaaliolosuhteissa.</p>	<p>Lisätty toimintaohjelmaan huomio, että tärkeää muistaa myös normaaliolosuhteissa.</p>
<p>Oulun kaupunki</p>	
<p>Erityisesti alueellisuuden huomioiminen valmistelussa nähdään tärkeänä sekä mahdollisuus osallistua kehittämistyöhön myös digitaalisesti.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Jatkossakin varmistetaan, että tätä edistetään resurssien puitteissa.</p>
<p>Ihmislähtöisten palvelujen kehittäminen tarkoittaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja esimerkiksi digituen tarjoamista keinona pitää kaikki yhteiskunnassa ja palvelujen digitalisoinnissa mukana. ”Nothing about us without us” eli ”ei mitään meistä ilman meitä” on YK:n vammaisyleissopimuksen henkeä kuvastava slogan eli vammaisten henkilöiden on oltava aina mukana heitä koskevia päätöksiä tehtäessä. Tämän ajatuksen voi laajentaa koskemaan kaikkia erityisryhmiä.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, edistämme näitä erityisesti toimenpiteen 1.1 kautta.</p>
<p>”Kehitämme kansallisten dialogien tulosten hyödyntämistä yhteistyössä vakiojärjestäjäverkoston kanssa.” Tässä toimenpiteessä on hyvä avata termi vakiojärjestäjäverkosto ja sen avoimuus lisätoimijoiden mukaan saamiseksi.</p>	<p>Korjattu sanoitusta toimintaohjelman 1. sitoumuksessa.</p>
<p>Toimenpiteeksi on asetettu myös seuraava: vahvistamme dialogeista saatavan tiedon hyödyntämistä myös muilla hallinnon tasoilla (hyvinvointialueet ja kunnat). Tämä toimenpide nähdään hyödyllisenä paikallisella tasolla kuntatoimijana. Tiedon hyödyntäminen yhteisesti on merkittävää jo resursoinnin näkökulmasta paikallisella tasolla.</p>	<p>Kiitos palautteesta, teemme mielellämme yhteistyötä parhaiden käytäntöjen ja tiedon jakamisessa.</p>
<p>Tekoälyn hyödyntäminen voisi jatkossa toimia yhtenä välineenä tiedon analysoinnin ja yhdistelemisen suhteen kaikilla hallinnon tasoilla. Tässä yhteydessä nähdään sitoumuksen 2. toimenpiteen huomioiminen ja viestiminen erittäin ajankohtaisena: järjestämme koko julkiselle hallinnolle avoimia työpajoja ja varmistamme viestinnällä, että kaikki julkisen hallinnon toimijat osaavat toimia valtionvarainministeriön tekoälyn eettisen ohjeen mukaisesti.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Ihmislähtöinen johtaminen ja toimintojen kehittäminen ei poissulje teknologisten välineiden ja digitaalisten palvelujen kehittämistä, joka tapauksessa niiden eettisyys ja saavutettavuus tulee varmistaa, kun tavoitteena on palvelujen sujuvuus ja inhimillisuus kansalaisten näkökulmasta.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Yhdenvertaisuuslaki edellyttää eri väestöryhmien huomioimista, joten osallisuuden osa-alueessa tulisikin keskittyä erityisesti vähemmistöryhmiin ja kohdentaa heille toimenpiteitä, neuvostoille aiemmin järjes-</p>	<p>Lisätty viittaus yhdenvertaisuuteen johdantoon ja toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2. Kannustamme kaikkia rakentamaan osallisuutta yhdenvertaisesti. Eri ryhmiä huomioidaan myös dialogien ja yhteistyön kautta.</p>

<p>tettyjen tilaisuuksien tavoin. Yhdenvertaisen osallisuuden edistäminen osana avoimen hallinnon osallisuuden edistämistyötä, erityisesti vähemmistöjen osallisuusmahdollisuudet turvaamalla, nähdään keskeisenä ja hyvin ajankohtaisena asiana.</p>	
<p>Oulun kaupunki voi toimia paikallisena esimerkkinä alueellisen kansalaisjärjestöakatemia toteuttamisessa ja paikallisen yhteistyön rakentamisessa.</p>	<p>Yhteistyökumppanit ovat tärkeitä, ja jatkamme yhteistyötä ilomielin.</p>
<p>Myös eOppiva -koulutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa olemme mielellämme mukana ja kertomassa alueellisesta tilaisuudesta esimerkiksi videon muodossa.</p>	<p>Olemme yhteydessä koulutuksen suunnittelun käynnistyessä/edetessä, kun meillä on tarkempi kuva mitkä hyvät käytännöt sopivat koulutukseen.</p>
<p>Osallisuuden edistäminen alueellisesti ja paikallisesti sekä valtakunnallisten hyvien käytäntöjen välittämiseksi tarvitsee verkoston jatkossakin.</p>	<p>Tämä kytkeytyy erityisesti toimenpiteeseen 3.2.</p>
<p>Myös tässä toimenpiteessä ”Luomme avoimen hallinnon valtion virkamiesverkostolle nykyistä tiiviimmät yhteydet kuntien ja hyvinvointialueiden toimijoihin.” näemme kaupunkina erittäin hyvät kehittämisen mahdollisuudet. Paikallisen tason osallisuus valtion verkostoissa tarjoaa myös Oulun kaupungille valtakunnallisen verkostoitumismahdollisuuden: toimimme mielellämme mukana eri tasoilla kehittämässä hallinnon avoimuutta suunnitellusti ja tavoitteellisesti ja rakentamassa yhteistä kansalaisyhteiskuntaa. Virkamiesverkoston kehittämisen yhteydessä ehdotuksena olisi myös verkoston nimen voisi päivittää viiran-haltijaverkostoksi tai vastaavaksi.</p>	<p>Tämä kytkeytyy erityisesti toimenpiteeseen 3.2. Uuden verkoston nimi on Avoin demokratia -verkosto, koska se on avoin kaikille demokratiasta kiinnostuneille toimijoille.</p>
<p>Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto</p>	
<p>Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto toteaa kuitenkin, että toimintaohjelman luonnoksessa esitellyissä sitoumuksissa tietosuojan osuus henkilötietojen käsittelyssä jää vähäiselle huomiolle. Henkilötietojen käsittelyssä eri hallinnonaloilla on noudatettava tietosuojalakia ja EU:n yleistä tietosuoja-asetusta. Tietosuojaperiaatteiden mukaisesti henkilötietoja on käsiteltävä mm. asianmukaisesti, luottamuksellisesti ja turvallisesti käsittelyn kaikissa vaiheissa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio ja tietosuoja otetaan verkostoissa käsiteltäväksi teemaksi. Tietosuojan osuus henkilötietojen käsittelyssä jää vähäiselle huomiolle.</p>
<p>Selkokieli on osa hallinnon avoimuutta, joten henkilötietojen lainmukainen käsittely ja siitä informoiminen selkokielisesti ja saavutettavasti lisää kansalaisten turvallisuuden tunnetta ihmisten kohtaamistilanteissa julkisissa palveluissa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, vahvistimme kirjauksia selkokieleen liittyen.</p>
<p>Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto toteaa myös, että tekoälyä on kehitetty hyvin nopealla aikataululla, joten julkisen hallinnon digitaalisia palveluja kehitettäessä tulee huolehtia tietosuojan ja tietoturvan toteutumisen lisäksi yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Näitä tulisivat edistää toimenpideohjelman luonnoksessa mainitussa ”Tekoäly ja avoimuus”-teemassa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio ja tuomme tämän näkökulman esiin verkostoissa vuoden 2024. Kaikki käytännön esimerkit tähän liittyen ovat tervetulleita.</p>
<p>Poliisihallitus, Esikunta</p>	

Yksityiskohtaisena huomioida voidaan tuoda esiin, että toimintaohjelmassa voisi yrittää välttää vieraskielisiä sanoja tai sanoja, joiden merkitys ei ole vakiintunut: mm. vakiojärjestäjäverkosto, fasilitointi.	Tämä on hyvä huomio, olemme selkiyttäneet toimintaohjelman kieltä esimerkiksi toimenpiteessä 2.1.
Puheenjohtaja, Vuorovaikutus päätöksentekijöihin ja avoin hallinto -työryhmä	
Ehdotamme, että toimintaohjelmassa nostetaan vahvemmin esiin avoimen tutkimustiedon ja avoimuuden toimintakulttuurin merkitys sekä varmistetaan tutkimusyhteisön mukanaolo mis- ja disinformaatio-ongelmien ratkaisemisessa.	Lisätty huomio "Miksi avoimen hallinnon työ on tärkeää?" -osioon.
Myös avoimen hallinnon mittareissa voitaisiin ottaa valtionhallinnossa toimivat tutkimusorganisaatiot ja niiden tuottama, hallinnon toimintaa tukeva tieto aiempaa paremmin huomioon luomalla tähän sopivia mittareita, jo olemassa olevien vaikuttavuusmittareiden rinnalla.	Toimintaohjelman seurantamittarit ja arviointikäytännöt valmistellaan toimintaohjelman toimeenpanoa varten asetettavassa työryhmässä vuoden 2023 kuluessa. Otamme myös tämän tulokulman huomioon valmistelussa.
Tavoite mis- ja disinformaation haitallisten vaikutusten torjumisesta on tärkeä. Ihmiset tarvitsevat kansalaisina, poliittisina päätöksentekijöinä ja muissa rooleissaan helposti saatavilla olevia mahdollisuuksia muodostaa informoituja näkemyksiä parhaan mahdollisen tiedon avulla. Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa mis- ja disinformaation haitallisia vaikutuksia torjuu se, että päätöksenteon pohjaksi on saatavilla tutkittua tietoa käyttökelpoisessa muodossa. Avoin tiede olisikin tärkeä mainita haitallisten vaikutusten torjunnan keinona.	Otetaan huomioon toimintaohjelmaan toimeenpanossa. Lisätty huomio "Miksi avoimen hallinnon työ on tärkeää?" -osioon.
Hallinnon toiminnassa käytetyn tietopohjan avoin dokumentointi, sekä sen varmistaminen, että kenellä tahansa on avoin pääsy käytettyihin tiedonlähteisiin - aina kun sellainen on mahdollista - lisäävät kansalaisten luottamusta hallintoon.	Toimitetaan asia tiedoksi ja mahdollisuuksien mukaan huomioon otettavaksi oikeusministeriölle julkisuuslain uudistamiseen ja sen toimeenpanoon liittyen.
Informoitujen näkemysten muodostamisen tukemiseksi on tärkeä kehittää tiedon kognitiivista saavutettavuutta. Avuksi voivat olla esimerkiksi tietokiteet eli koosteet, jotka sisältävät selkokielisen vastauksen tiettyyn kysymykseen sekä vastauksen perustelut tietolähteineen. Päätösten tietopohjan avoin dokumentointi esimerkiksi tietokiteiden avulla auttaa arvioimaan tietopohjan luotettavuutta, esimerkiksi sitä, miten kattavaa tai valikoitunutta tietolähteiden käyttö on. Tietokiteet voivat toimia myös sitoumus 1. pohjana, varmistaen dialogien osallistujille saman tutkittuun tietoon perustuvan tietopohjan, jolloin keskustelijoille jää enemmän tilaa arvopohjaiseen ja eri sidosryhmät ja vaikutusskenaariot huomioivaan keskusteluun. Myös dialogeissa koottavan tiedon dokumentointia ja hyödynnettävyyttä voisi kehittää systemaattisemmaksi tutkimustiedon avaamisesta soveltuvin osin mallia ottaen, yhdessä avoimen tieteen toimijoiden kanssa.	Otetaan huomioon toimintaohjelman toimeenpanossa ja mahdollisuuksien mukaan myös muun muassa hallintopolitiikan tietojohdamisen työalueella. Toimitetaan tiedoksi ja mahdollisuuksien mukaan huomioon otettavaksi muun muassa Valtiokonttorin analysointi- ja raportointipalvelujen kehittäjille sekä kansallisten dialogien valmistelijoille.
Kannatamme hyvien käytäntöjen keräämisen tehostamista ja jakamisen kehittämistä. Yhteiskunnallisen luottamuksen kannalta on tärkeä saada laajemmin käyttöön hyviä käytäntöjä, jotka tukevat jaettavaa ymmärrystä avoimesta tietopohjasta, johon päätösten tulisi perustua.	Kiitos tuesta, otamme ilomielin vastaan hyviä käytäntöjä jaettavaksi verkostoissamme.

<p>Hyvien käytäntöjen jakamisessa esimerkiksi avoinhallinto.fi-sivulla voisi nostaa esiin tutkimuksen ja käytännön vuoropuheluun ja avoimen tieteen hyödyntämiseen ja avoimuuden toimintakulttuuriin liittyviä käytäntöjä.</p>	<p>Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>Verkostotoiminnan kehittäminen on arvokasta hyvien käytäntöjen levittämisessä. Verkostotoiminnan on tärkeä tavoittaa hallinnon edustajien, kansalaistoimijoiden ja muiden ohella tutkimustoimijat. Myös erityisesti tutkijoita ja muita tutkimukseen pohjautuvan tiedon tuottajia sekä tiedon käyttäjiä yhdistävää verkostotoimintaa tulisi kehittää avoimen tieteen ja toimijoiden kanssa.</p>	<p>Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa sektorirajat ylittävä yhteistyö.</p>
<p>Katsomme myös, että yritykset voitaisiin huomioida avoimen hallinnon toimintaohjelman sidosryhmänä nykyistä vahvemmin (eikä ainoastaan sisällytettynä "kansalaiset" -termiin), sillä hallitusohjelmaan kirjatut tavoitteet TKI-panostusten nostamisesta 4 % BKT:sta tarvitsevat toteutuakseen erityisen vahvan tuen yksityiseltä sektorilta, jonka odotetaan osallistuvan tähän 2/3 rahoituksella. Avoin hallinto voi tukea myös vahvan, yritysmyönteisen innovaatioympäristön luomista Suomeen. Yrityssektorille on tärkeää pystyä ennakoimaan esimerkiksi tulevaa lainsäädäntöä ja sen vaikutuksia toiminnalleen, ja myös tämän vuoksi yritysten edustajien olisi tärkeää päästä tutustumaan päätöksenteossa ja hallinnon muissa prosesseissa käytettävään tietopohjaan.</p>	<p>Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa sektorirajat ylittävä yhteistyö (myös yksityisen sektorin toimijoiden kanssa).</p>
<p>Ehdotuksen kohtaan "Mittarit ja seuranta ja arviointi": Luotettavan, tutkimukseen perustuvan tiedon käytön edistämisessä on tehtävää kaikilla tutkimusorganisaatioilla yliopistoista ammattikorkeakouluihin ja valtion tutkimuslaitoksiin. Avoimen tieteen toimijat on tärkeä ottaa mukaan tiedon käyttöön ja hyödynnettävyyteen liittyvien mittareiden kehittämisessä. Tulisi selvittää myös mahdollisuuksia tuoda valtion tutkimuslaitosten toiminnan seurantaan vaikuttavuusmittareita, joilla seurataan avoimen hallinnon toimintaohjelmalle annettua tukea avoimen tieteen ja toimintakulttuurin osalta. Toiminnan raportoinnissa käytettyjen määrällisten mittareiden rinnalle voisi tuoda myös laadullisempia, viestintään, ymmärtämiseen ja merkityksellistämiseen liittyviä indikaattoreita, joilla tuettaisiin sekä avointa hallintoa että kansalaisyhteiskuntaa.</p>	<p>Toimintaohjelman seurantamittarit ja arviointikäytännöt valmistellaan toimintaohjelman toimeenpanoa varten asetettavassa työryhmässä vuoden 2023 kuluessa. Työssä otetaan huomioon eri sidosryhmien näkökulma kuten avoimen tieteen ja toimintakulttuurin näkökulma.</p>
<p>Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö Demo ry, Demo Finland</p>	
<p>Demo Finland pitää erityisen tärkeänä toimintaohjelman ensimmäistä sitoumusta: dialogit ja kohtaaminen tukevat demokratiaa ja edistävät yhteistä ymmärrystä. [...] toimintaohjelmassa tulee huomioida myös poliittisten toimijoiden osallistuminen vuoropuheluun ja dialogiosaamisen vahvistaminen. [...] toimintaohjelmassa tulisi asettaa tavoitteeksi laajentaa dialogiin osallistuvien joukkoa ja vahvistaa poliittisten toimijoiden dialogiosaamista viranhaltijoiden ohella. Tätä työtä myös Demo Finland tekee.</p>	<p>Kiitos tuesta. Kannustemme Demoa jatkamaan tätä hyvää työtä. Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa. Teemme ilomielin yhteistyötä vuoropuhelun vahvistamiseksi ja meidän viestintien läpisaamiseksi poliittisille puolueille. Avoin demokratia -verkostossa on pyritty laajentamaan dialogiin osallistuvien joukkoa. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>Demo Finland pitää merkittävänä, että Suomi tukee avoimen hallinnon toimijoita niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Yhteistyön tiivistämisen, hyvien käytäntöjen jakamisen ja vertaisoppimisen lisäksi tu-</p>	<p>Kiitos tuesta. Huomio resursseista toimitetaan tiedoksi ja mahdollisuuksien mukaan huomioon otettavaksi valtionhallinnon virkamiesverkostossa.</p>

<p>lee kansainväliseen työhön suunnata riittävästi resursseja. [...] kehitysyhteistyövaroilla Suomi tukee demokratiaa, hyvää hallintoa ja oikeusvaltiokehitystä sekä luotettavaa tiedonvälitystä ja kansalaisyhteiskuntaa [...]</p>	
<p>Epävakaassa maailmantilanteessa on entistä tärkeämpää puolustaa toimivaa demokraattista järjestelmää kansallisella ja kansainväliselläkin tasolla.</p>	<p>Kiitos työstänne demokratian puolustamiseksi. Olemme täysi samaa mieltä.</p>
<p>Puolustusministeriö</p>	
<p>”Fasilitoimme poikkihallinnollisia keskusteluja datan avaamisen merkityksestä poikkeustilanteissa. Kokomme parhaita käytäntöjä siitä, miten yhdistää poikkeava turvallisuustilanne ja datan avaaminen tarkoituksenmukaisella tavalla.” Poikkihallinnolliset keskustelut ovat erittäin tärkeitä. Kyseisen kohdan ilmaisu on hieman epäselvä ja siitä voi saada erilaisia käsityksiä mitä ko. kohdalla tarkoitetaan. Olisi hyvä täsmentää, että datan avaamisen merkitys tulisi olla jatkuva keskustelunaihe normaalitilanteessa – ei vasta poikkeustilanteessa. Pidämme tärkeänä, että käytänteet ja varautuminen ovat valmiita jo normaalitilanteessa.</p>	<p>Toimintaohjelmaa on muokattu ja tarkennettu tältä osin. Huomioimme tulleen ehdotuksen toimeenpanossa.</p>
<p>Päijät-Hämeen hyvinvointialue</p>	
<p>On tärkeä pyrkiä lisäämään kansalaisten kokemusta oikeudenmukaisuudesta hallintotoimissa ja pyrkiä torjumaan ennakkolisesti epävarmuutta sekä tahallista ja tahatonta väärän tiedon levittämistä. [...] Lauseannon antaja toteaa osallisuuden olevan tärkeä hallinnon kehittämisen pysyvä työalue, jota on perusteltua vahvistaa ja jonka toteutumista tulee valvoa. [...] Luonnoksessa on osallisuuden tavoite sanoitettu seuraavasti ”Kaikilla halukkailla on mahdollisuus osallistua asioiden valmisteluun ja kehittämiseen. Hallinto on vastaanottavainen uusille ideoille, vaatimuksille ja tarpeille.” Tavoitteen sanoittamista ehdotetaan muutettavaksi seuraavasti: ”Asioiden valmisteluun ja kehittämiseen on mahdollisuus osallistua. Hallinto on vastaanottavainen uusille ideoille, vaatimuksille ja tarpeille.”</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, tämä kytkeytyy erityisesti 1. sitoumuksen toimeenpanoon. Osallisuuden tärkeys on nostettu esiin myös OECD arviointien raporteissa.</p>
<p>Hallintotoiminnan avoimuuden suunnitelmallinen ja systemaattinen kehittäminen kansallisessa yhteistyössä on myös yhteiskunnallista turvallisuutta ja tasapainoa tukeva tekijä. Merkityksellisenä näin ollen nähdään systemaattinen hallintotoiminnan edelleen kehittäminen ja avoimen hallinnon tukeminen toimintaohjelman avulla.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Hyvinä ja välttämättöminä avoimen hallinnon konkreettista kehittymistä ja toteutumista tukevinä tekijöinä pidetään ohjelmaan kirjattuja toimenpiteitä (sitoumuksia) sekä sitä, että toimenpiteille (sitoumuksille) nimetään vastuutahot ja laaditaan toimenpidekohtaiset mittarit.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Ruokavirasto</p>	

<p>Ruokavirasto pitää onnistuneena ja tärkeänä selkeää kirjausta poikkihallinnollisten keskustelujen fasilitoimisesta ja datan avaamisen merkityksestä poikkeustilanteissa sekä siitä, miten yhdistää poikkeava turvallisuustilanne ja datan avaaminen tarkoituksenmukaisella tavalla (sitoumus nro 2).</p> <p>On tärkeää, että avoimen hallinnon periaatteita noudatetaan riittävällä tasolla kaikissa tilanteissa, ja että valmistaudumme myös kriiseihin, mielenilmauksiin ja toimiin, jotka voivat horjuttaa tai estää avoimen hallinnon toimintatavat ja hyvän hallinnon ylläpitäminen ja kehittäminen. Yhteistoiminta lisää toimintaympäristömuutosten ja toimien ennustetarkkuutta merkittävällä tavalla.</p>	<p>Kiitos tuesta ja nostetut asiat otetaan huomioon toimeenpanossa.</p>
<p>Yksi keskeisimmistä demokratian ilmentymistä on mahdollisuus käyttää ja saada tietoa ja palveluja ymmärrettävällä kielellä sekä määrätietoinen ote vaikuttamismahdollisuuksien luomisessa kaikille, joita asia koskee. Tämä tavoite edellyttää monitahoisia toimenpiteitä ja merkittäviä resurssipanostuksia toteutuakseen.</p>	<p>Asioita on edistetty ja edistetään edelleen Avoimen hallinnon ja muilla työalueilla. Tunnistamme, että monitahoisia toimenpiteitä tarvitaan, ja edistämme niitä käytettävissä olevien resurssien puitteissa.</p>
<p>Ruokavirasto kiinnittää huomiota joustavuuteen ja päivityksiin ”Sitoumusten ja toimenpiteiden vastuutahot ja sidosryhmät” -kohdassa, koska ohjelman kausi ulottuu vuoteen 2027, mihin mennessä hallinnon rakenteissa on todennäköisesti ehtinyt tapahtua hallitusohjelmassa kaavailtuja muutoksia. Joustavuus tulisi selkeästi kirjata kyseiseen kohtaan.</p>	<p>Lisätty joustavuus ko. kohtaan ja huomioidaan joustavuus toimintaympäristön muospaineissa yleisemminkin ohjelman viestinnässä.</p>
<p>”Sitoumusten keskeiset mittarit” -kohtaan ehdotamme konkreettisia strategisia indikaattoreita ja tunnuslukuja, esimerkiksi avoimen hallinnon keskeisten säädösten soveltamisalaa ja johtamista kuvaava ”Avoimen hallinnon vaikutus julkisen hallinnon uudistumisessa/uudistamisessa” –indikaattoria ja ”Avoimen hallinnon vaikutukset yhdenvertaisuuteen” -indikaattoria sekä laadukkuutta kuvaavia ”Tyytyväisyys avoimenhallinnon internet-sivujen sisältöön/kattavuuteen/käytettävyyteen” -tunnuslukua ja ”VMBaron tunnusluku”-kohtaa.</p>	<p>Huomioidaan ehdotukset seurannan ja mittaroinnin kehittämisessä. Kutsutaan halukkaat toimijat mukaan tähän työhön.</p>
<p>Jo aloittaneet ja tulevat valtion käyntiasioinnin yhteiset palvelupisteet, kuten valtion tilahallintostrategian tavoitteisiin sisältyvät valtion yhteiset virastotalohankkeet, joihin Ruokavirastokin on aktiivisesti osallistunut ja sijoittanut toimintojaan, tukevat omalta osaltaan paitsi tilankäytön kustannustehokkuutta, myös hallinnon uudistumista ja avoimen hallinnon periaatteiden edistymistä ja niistä kertyvien kokemusten arviointi olisi varmasti hedelmällistä</p>	<p>Viedään viestiä kyseisiin valtionhallinnon kehittämishankkeisiin ja vastaavasti tuodaan tehtyjen arviointien tuloksia tiedoksi avoimen hallinnon verkostoihin ja päättäjille</p>
<p>Näiden tavoitteiden toteuttaminen edellyttäisivät kuitenkin resursointia, jotta priorisoidut sitoumukset aidosti tukevat suomalaisen julkishallinnon uudistumista.</p>	<p>Huomioidaan resurssikysymys toimeenpanossa, tiedämme resurssien niukkuuden kaikilla.</p>
<p>Hallituksen ja hallitusohjelman mukaan luotettava julkinen viranomaistoiminta ja kansalaisyhteiskunta luovat perustan luottamuksen yhteiskunnalle ja turvalliselle arjelle. Tätä suomalaisen yhteiskunnan vahvuutta on äärimmäisen tärkeä turvata ja vahvistaa, ja siinä Ruokavirasto on mielellään mukana.</p>	<p>Kiitos tuesta ja teemme ilmielin yhteistyötä. Avoimen hallinnon lisäksi valtiovaraministeriö edistää asiaa muun muassa luottamus-työalueella.</p>
<p>Sisäministeriö</p>	

Hallinto- ja kehittämisosaston näkemyksen mukaan erityisesti kohdassa 1.2 huomio selkokielen parantamiseen liittyen on erityisen kannattava.	Kiitos tuesta.
Lisäksi hallinto- ja kehittämisosasto pitää erityisen tärkeänä kohdassa 2.1 tehtyä huomiota siitä, että datan avaamisen merkitystä poikkeustilanteissa nostetaan esiin erityisesti nykyisessä turvallisuusympäristössä.	Kiitos tuesta.
Niin ikään hallinto- ja kehittämisosasto pitää erityisen merkityksellisinä kohdassa 2.2 kansalaisjärjestöistä virkamiehille tarjottavaa koulutusta sekä kohdassa 3.1 huomioitua lasten ja nuorten osallisuuden lisäämistä.	Kiitos tuesta.
Yleisenä havainto sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosasto toteaa, että hallinnon avoimuutta tulisi lisätä myös julkisissa hankinnoissa, jotka ovat merkittävä julkishallinnon toiminnan muoto. Avoimuuden lisäämisen keinoja ovat esimerkiksi markkinavuoropuhelut, kilpailutuskalenteri, yritysyhteistyöt innovaatioiden kehittämiseksi sekä T&k-toiminta. Avoin hallinto kohdistuu kansalaisten lisäksi myös niihin yrityksiin, joissa kansalaiset toimivat.	Tehdään yhteistyötä HankintaSuomi hankkeen kanssa, ja välitetään parhaat käytännöt avoimen hallinnon eri verkostoissa.
Sitra, Demokratia ja osallisuus -teema	
Sitra pitää tärkeänä, että avoimen hallinnon toimintaohjelman tärkeimmiksi tavoitteiksi on nostettu luotamuksen, osallisuuden ja ymmärrettävyyden vahvistaminen. Sitra uskoo, että toimintaohjelmaan nostettujen toimenpiteiden avulla on mahdollista osaltaan vastata tunnistettuihin kriittisiin haasteisiin.	Kiitos tuesta.
Sitra pitää tärkeänä, että toimintaohjelmassa on korostettu dialogeja ja kohtaamisia demokratian tukemisessa ja yhteisen ymmärryksen edistämässä (sitoumus 1). Tämä on merkittävää niin hallinnon ja kansalaisten välisen vuorovaikutuksen, päätöksenteon tietopohjan kuin yhteiskunnan ja demokratian kriisinkestävytyden näkökulmasta. Tärkeä toimenpide on dialogien päätöksentekoon kytkemisen vahvistaminen ja niiden hyödyntämisen helpottaminen tarjoamalla dialogien tuloksista jatkossa lyhyempiä tiivistyksiä ja nostoja ministeriöiden johdon käyttöön. Mikäli dialogeja aiotaan hyödyntää vahvemmin osana päätöksenteon valmistelua, niitä kannattaisi ketjuttaa puntaroivien kansalaispaneelien kanssa, jolloin dialogeissa esiin nousevia aiheita, näkökulmia ja kysymyksiä voitaisiin nostaa satunnaisotannalla valittujen kansalaispaneelien tarkasteltavaksi. Kansalaispaneelit voisivat muotoilla konkreettisia toimenpidesuosituksia. Tämä tehtävänjako ei häiritse dialogeille annettua tärkeää tehtävää syvemmän yhteisen ymmärryksen luomisessa, dialogit voisivat toimia jatkossakin ilman painetta päätösten tekemiseen tai yksimielisyyden saavuttamiseen, ja niissä olisi hyväksyttävämpää soveltaa kansalaispaneelita joustavampia, itsevalikoituvuuteen ja laajaan osallistujajoukkoon perustuvia kutsumismenettelyjä.	Nämä ovat hyviä ehdotuksia. Selvitämme mahdollisuutta yhdistää dialogien tuloksia ja kansalaispaneelita toisiinsa.
Sitra näkee, että dialogien tulosten ja yhteenvetöjen analysoinnissa voisi kokeilla tekoälyn hyödyntämistä. Resurssien vähentyessä ja vaalien välillä tapahtuvan osallistumisen lisääntyessä tarvitaan kustannustehokkaita tapoja rikkaan kansalaispalautteen ja -näkökulmien analysointiin ja tulkintaan. Tekoäly	Tämä on hyvä ehdotus. Selvitämme mahdollisuuden tehdä vastaava kokeilu. Tarvitsemme tähän yhteistyökumppaneita.

<p>voisi vähentää työmäärän lisäksi mahdollisten inhimillisten ennakoasenteiden vaikutusta dialogiaineistojen tulkintaan. Matalan kynnyksen kokeilu esimerkiksi jo olemassa olevilla dialogiaineistoilla ja vertailu ihmisten tekemiin yhteenvetoihin voisi onnistuessaan palvella vastaavaa kehittämistä muidenkin osallistumisaineistojen kohdalla, kuitenkin ihmisten roolia kokonaan poistamatta.</p>	
<p>Sitra haluaa painottaa, että ihmisten kohtaaminen julkisissa palveluissa edellyttää kokonaisvaltaista kansalaislähtöistä ajattelua. Palvelut tulisi suunnitella käyttäjäystävälliseksi ja mahdollistaa helppo saavutettavuus kaikille kansalaisille.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio.</p>
<p>Kansalaisjärjestöakatemia on tärkeä aloite ja sen leviäminen on toivottavaa (sitoumus 2.2). Jatkossa voisi miettiä, missä määrin myös neljättä sektoria ja tutkijoita olisi mahdollista tuoda kansalaisjärjestöakatemian piiriin ja säännölliseen vuorovaikutukseen.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, ehdotamme tätä yhteistyökumppaneillemme, joiden kanssa järjestämme kansalaisjärjestöakatemiaa.</p>
<p>Hallinnon ymmärrettävyyden ja selkeyden lisäksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota hallintoa ja päätöksentekoa koskevan tiedon (esim. lainsäädännön valmistelua koskien) saavutettavuuteen, löydettävyyteen ja läpinäkyvyyteen. Kansalaisen tulisi myös pystyä seuraamaan osallistumisensa vaikutuksia nykyistä helpommin ja saada osallistumisestaan palautetta.</p>	<p>Tämä on totta, ja ilomielin teemme yhteistyötä tämän tiimoilta.</p>
<p>Demokratiapalveluiden, kuten Lausuntopalvelu.fi, Hankeikkuna ja dialogit yms., tulisi olla yhdellä demokratiapalvelusivustolla, joka olisi helposti löydettävissä. Hallinnolla tulisi myös olla parempi ymmärrys demokratiateknologian mahdollisuuksista.</p>	<p>Keskustelemme oikeusministeriön kanssa viedä demokratia.fi-sivustoa tähän suuntaan.</p>
<p>Kuten toimintaohjelma oikein tunnistaa, osallisuuden edistäminen erityisesti politiikkatoimien varhaisessa vaiheessa on tärkeää (sitoumus 3.1). Sitra pitää tärkeänä, että tätä koskevia parhaita demokratia-käytäntöjä ja -menetelmiä luodaan ja vaihdetaan aiempaa paremmin yhteistyössä eri hallinnon tasojen ja toimijoiden välillä.</p>	<p>Kiitos tuesta. Tulemme käsittelemään näitä teemoja Avoin demokratia -verkostossa.</p>
<p>Sitra kannattaa mis- ja disinformaation vaikutusten arviointia sekä tiekartan rakentamista demokratian vahvistamiseksi (sitoumus 2.1). Kannustamme hyödyntämään tiekartan laatimisessa laajaa joukkoa asiantuntijoita eri yhteiskunnan sektoreilta. Koska mis- ja disinformaation torjuntaan liittyvät toimet jakautuvat monen eri hallinnonalan alle, tulisi vastuita ja kokonaiskoordinaatiota selkiyttää valtionhallinnossa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Muokkasimme toimenpidettä 2.1., jotta tässä huomioidaan myös kansainväliset parhaat käytännöt.</p>
<p>Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)</p>	
<p>Toimintaohjelman toisena keskeisenä tavoitteena on auttaa varmistamaan kaikkien tasavertaiset osallisuusmahdollisuudet yhteiskunnan toimintaan ja sen kehittämiseen. Tätä tavoitetta vasten hallinnon viestinnän saavutettavuuden varmistaminen on keskeinen osallisuuden mahdollistaja ja ohjelmassa mainitun selkokielen vahvistaminen osana hallinnon kieltä on yksi tärkeä elementti tavoitteen saavuttamisessa.</p>	<p>Lisätty viittaus saavuttavaan viestintään toimenpiteeseen 3.2.</p>
<p>Tekstin sisällön osalta Valvira esittää harkittavaksi eräiden termien avaamista, esimerkiksi termi vakiojärjestäjäverkosto ei ole yleisesti tunnettu eikä sen rakenne asiayhteydestä ilmene.</p>	<p>Hyvä huomio, tarkennettu termejä toimintaohjelmaan muun muassa toimenpiteessä 1.1., johon tässä viitataan.</p>

<p>Valvira esittää harkittavaksi Ymmärrettävyys-termin korvaamista termillä saavutettavuus. Edelleen, jos termi ymmärrettävyys on tässä kontekstissa vakiintunut termi ohjelman otsikkotasolla, Valvira esittää harkittavaksi saavutettavuus-termin merkityksen sisällyttämistä itse tekstiin vahvemmin.</p>	<p>Lisätty saavutettavuus käsiteltäväksi teemaksi toimenpiteeseen 3.2. Keskustelua näistä termeistä on käyty aiemminkin, jonka pohjalta ymmärrettävyys -termistä pidetään kiinni. Ymmärrettävyys yleiskielisempänä asiana tarvitsee puolustajan.</p>
<p>Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö</p>	
<p>Arvostamme myös sitä, että jatkovalmistelussa toimintaohjelmaa konkretisoidaan mm. mittareiden ja vastuutahojen muodossa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.</p>
<p>Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston Valviran lausunnossaan 27.6.2023 esille tuomat terminologiaan liittyvät asiat ovat myös sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mielestä huomion arvoisia.</p>	<p>Olemme huomioineet kaikki Valviran tekemät ehdotukset toimintaohjelmassa.</p>
<p>SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry</p>	
<p>Käytetyn käsitteistön lisäksi myös joitakin sisältöjä voitaisiin avata vähän enemmän, esimerkiksi sitä, mitä käytännössä tarkoitetaan, kun demokratiaa vahvistetaan kehittämällä tai painottamalla kohtaamisten roolia julkisissa palveluissa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, selkeytimme toimintaohjelmassa käytettyä kieltä.</p>
<p>Viranomaiset ja päättäjät voivat kuitenkin saada niistä ajatuksia herättävää, näkökulmia rikastavaa ja siten toimintaansa suuntaavaa taustamateriaalia. Tämä edellyttää paitsi dialogitilaisuuksien huolellista suunnittelua, myös niiden sisällöllisen annin tiivistämistä, systematisointia ja tehokasta jakamista. Täysin selvää ei ole, missä määrin dialogeissa tuotettua materiaalia on tähän mennessä pystytty viranomaisten keskuudessa hyödyntämään.</p>	<p>Tämä on tärkeä nosto, ja asia mihin nimenomaan panostetaan tulevilla ohjelmakaudella.</p>
<p>Väärän tiedon levittäminen on vakava uhka demokratialle ja sen torjumiseen on syytä paneutua. SOSTE pitää mis- ja disinformaation torjunnan ottamista keskeiseksi osaksi toimintaohjelmaa erittäin tärkeänä. Väärän tiedon hallitsemattomasta leviämisestä on globaalisti kehkeytynyt merkittävä demokratiaa ja yhteiskuntarauhaa uhkaava tekijä. Rakentavalle vuoropuhelulle on tarvetta. Olennaista on erilaisia väestöryhmiä mahdollisimman monipuolisesti edustava osallistujajoukko. Erytisen tärkeää on saada mukaan yhteiskunnassa eri tavoin heikommassa asemassa olevia ihmisiä, joille sekä osallistumisen edellytysten, että osallisuuden kokemuksen vahvistumisella on suuri merkitys. Siinä kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli, koska niiden kautta on mahdollista tavoittaa ihmisiä, jotka muutoin olisivat jäämässä paitsioon. Järjestöt tarjoavat näille ihmisille sekä kanavan että tarvittavaa tukea aktiiviseen osallistumiseen muillakin foorumeilla.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Toimimme tämän mukaisesti ja ilomielin teemme yhteistyötä tämän tiimoilta.</p>
<p>Kansalaisjärjestöakatemian toimintamalliin ja järjestöjen toimintaedellytyksiin tulee panostaa. Virkamieskunnan tietoisuus tästä roolista sekä kansalaisjärjestöjen työn moninaisuudesta ja laajuudesta jättää kuitenkin monin osin edelleen toivomisen varaa. Kansalaisjärjestöakatemioiden ja viranomaisten avoimen nettikoulutuksen (eOppivan) kautta sitä voidaan vahvistaa. Haasteeksi nousee kuitenkin se, miten hyvin</p>	<p>Kiitos tuesta. Arvostamme myös kaiken mahdollisen tuen viestinnässä.</p>

ne tavoittavat kohderyhmänsä, koska tähän mennessä virkamiesten osallistuminen kansalaisjärjestöakatemioiden on ollut verrattain vähäistä. Toimeenpanosuunnitelmassa olisi syytä kiinnittää huomiota tähän.	
SOSTE toivoo, että toimintaohjelmassa kiinnitettäisiin huomiota myös järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseen.	Tätä edistämme muun muassa kansalaisjärjestöakatemioiden kautta.
Suomen ympäristökeskus SYKE	
Kansalaisten luottamus hallintoon vaatii kansalaisten todellisia vaikuttamismahdollisuuksia, mutta tärkeää on myös edistää kaikkien mahdollisuuksia informoitujen näkemysten muodostamiseen parhaan mahdollisen tiedon avulla. Tässä on erityinen merkitys hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen tuotetun tutkimukseen perustuvan tiedon saavutettavuudella, joka toteutuu avoimen tieteen keinoin. Tämä voisi näkyä ohjelmassa, esimerkiksi sitoumuksen 2.1. (Torjumme yhteistyössä tahallista ja tahatonta väärän tiedon levittämistä (mis- ja disinformaatio) osaamisen ja luotettavan tiedon avulla).	Tämä on tärkeä nosto. Emme muokanneet toimintaohjelman tekstejä tämän pohjalta, mutta otamme tämän huomioon erityisesti 1. ja 2. sitoumuksien toimeenpanossa.
Kohdassa 2.1 mainitun tiekartan laadintaan voisi kutsua mukaan myös tutkimuslaitokset edistämään osaltaan sitä, että hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen tuotettu tieto tavoittaa prosessit, joissa ihmiset näkemyksiä muodostavat.	Tämä on hyvä ehdotus, toimimme tämän mukaisesti.
Myös mis- ja disinformaation ja luotettavan tiedon määrittelyn tapa muovaa luottamusta. Luottamusta voi tukea se, että hallinto tekee käsitteiden määrittelyn perusteet näkyväksi ja edistää muidenkin mahdollisuuksia pohtia, mihin eri käsitykset perustuvat. Tässä voivat olla avuksi tutkijat, joilla refleksiivisyys on erottamaton osa toimenkuvaa.	Tämä on hyvä ehdotus. Järjestämme dialogeja kohdennetusti tästä teemasta.
Olisi hienoa, jos avoimen hallinnon virkamiesverkostoa voisi kehittää Kuntademokratiaverkoston tapaiseen suuntaan, joka mahdollistaa yhteyden paitsi hallinnon tasojen, myös niiden ja tutkimustoimijoiden, kansalaisyhteiskunnan ja muiden aiheista kiinnostuneiden välillä. Avoimen hallinnon ja tieteen keinoja olisi hyödyllistä kehittää myös innovaatioympäristön kannalta huomioiden myös yritykset, koska yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa tarvitaan niitäkin.	Avoin demokratia -verkosto korvaa kuntademokratiaverkoston. Edistämme yhteistyötä virkamiesverkoston ja Avoin demokratia -verkoston välillä.
Ohjelmaversiossa pyydetään ehdotuksia vastuutahoiksi ja mittareiksi. Luotettavan tiedon käytön edistämässä vastuutahona voisivat olla myös tutkimuslaitokset. Avoimen tieteen käyttöön ja hyödynnettävyyteen liittyviä mittareita tulisi kehittää yhteistyössä avoimen tieteen toimijoiden kanssa.	Tämä on erinomainen ehdotus, toimimme tämän mukaisesti.
Tasa-arvovaltuutetun toimisto	
Tasa-arvovaltuutettu suosittaa, että toimintaohjelmaan kirjataan näkyviin julkisen vallan sitoutuminen perustuslaissa (731/1999) turvattuun perusoikeusjärjestelmään ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Tasa-arvosta annettu laki (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kielletään syrjintä muun muassa sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.	Avoimen hallinnon työn lähtökohta on, että julkinen hallinto noudattaa lakia. Tuemme lakien noudattamista esimerkiksi luomamme tukipaketin avulla, jossa esimerkiksi perustuslaki on mainittuna.

Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja sitoutuminen kaikenlaisen syrjimättömyyden edistämiseen edesauttaisi toimintaohjelman sitoumuksia edistää dialogeja ja osallisuutta politiikkatoimien valmistelussa kansalais-yhteiskunnan toimijoiden kanssa jne. Myös viestintään ja selkokieleen on tarpeen panostaa.	Lisätty viittaukset tasa-arvoon, syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisäksi kansallisten dialogien toimeenpanon yksi tavoite on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.
Avoimen hallinnon toimintaohjelman toisena sitoumuksena mainitaan luotettava tieto ja yhteistyö, joiden avulla voidaan muun muassa torjua tahallista ja tahatonta väärän tiedon levittämistä. Tasa-arvovaltuutettu pitää tätä sitoumusta tärkeänä. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää valtuutetun käsityksen mukaan myös toimenpiteitä vihapuheen ja maalittamisen kieltämiseksi. Myös muut mis- ja ja disinformaation vastaiset toimet ovat olennaisia vihapuheen ja syrjinnän ehkäisemisessä.	Teemme yhteistyötä oikeusministeriön kanssa tämän ehdotuksen osalta. Varmistamme, että ajankohtainen tieto näistä teemoista saavuttaa julkisen hallinnon viestimällä näistä teemoista aktiivisesti.
Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että julkisissa palveluissa edistetään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Viranomaisia on myös tärkeää kouluttaa näihin teemoihin liittyvissä asiakokonaisuuksissa. Esimerkiksi avoimen hallinnon virkamiesverkoston työssä on hyvä kiinnittää huomiota näihin teemoihin.	Tämä on tärkeä nosto, edistämme näitä erityisesti sitoumuksien 2 ja 3 toimeenpanon kautta.
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL	
Konkreettiseksi työkaluksi on nostettu dialogit (Sitoumus 1. Dialogit ja kohtaamiset tukevat demokratiaa ja edistävät yhteistä ymmärrystä), joiden käyttöä on tarkoitus laajentaa nykyisestä. Tämä on kannatettava suunnitelma, joskin dialogien tulosten hyödyntäminen ja niistä viestiminen keskusteluiden jälkeen tulee toteuttaa.	Hyödyntämisen kehittäminen on jatkuvaa ja siihen otetaan mielellään myös näkemyksiä, miten tietoa saataisiin parhaiten leviämään.
Näistä esimerkkeinä kielitietoinen työskentely, jonka avulla voidaan mm. purkaa ja poistaa ymmärtämisen ja osallistumisen esteitä. THL:n internetsivuille on tehty kooste erilaisista osallisuuden edistämisen keinoista ja osallistamisen ohjeista. Avointa hallintoa tukee myös THL:ssä kehitetty osallisuutta edistävä hallintomalli.	Jaetaan näitä hyvinä käytäntöinä ohjelman toimeenpanossa.
Avoimen hallinnon edistämässä on myös tärkeää muistaa päätösten vaikutusten ennakoarvioinnit. Etenkin huolelliset ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnit tukevat avoimen hallinnon toimeenpanoa.	Otetaan verkoston työhön mukaan näkökulmana ja hyviin käytäntöihin jaettavaksi.
Tietosuojavaltuutetun toimisto	
Tietosuojavaltuutetun toimisto esittää, että sitoumukseen 1.2. lisätään seuraava neljäs kohta: - Tehostamme henkilötietojen käsittelyä koskevan rekisteröityjen informoinnin ja osoitusvelvollisuuden toteuttamista.	Ei lisätty toimintaohjelmaan erillisenä kirjauksena, mutta tämä otetaan käsiteltäväksi teemaksi eri verkostoissa (sitoumus 3). Teemme mielellämme yhteistyötä tämän tiimoilta.
Tilastokeskus	

<p>Tilastokeskus on kiinnostunut osallistumaan erityisesti kohdan 2.1 toteutukseen. Tilastokeskuksen toiminta tukee hyvin tavoitetta torjua tahallisen ja tahattoman väärän tiedon levittämistä osaamisen ja luotettavan tiedon avulla. Tilastokeskus tuottaa luotettavaa tietoa päätöksenteon tueksi ja pyrkii monilla toimillaan lisäämään tilastojen käyttö- ja lukutaitoa yhteiskunnassa.</p>	<p>Hienoa, olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä.</p>
<p>Tuusulan kunta</p>	
<p>Haluamme painottaa, että avoimeen vuoropuheluun ja kohtaamisiin tulee kutsua kansalaisia eri elämän-tilanteissa, eri yhteyksissä ja eri olosuhteissa. Tähän liittyy myös yhdenvertaisuus julkisissa palveluissa.</p>	<p>Tämä on tärkeää, ja tätä edistämme esimerkiksi kansallisten dialogien kautta.</p>
<p>Tuusulan kunta katsoo, että yhdenvertaisuusperiaatteen tulisi näkyä toimintaohjelmassa luonnokseen kirjattua vahvemmin. Jokaisella tulee olla tasavertaiset osallisuusmahdollisuudet yhteiskunnan toimintaan ja sen kehittämiseen, ja siten yhdenvertaisuuden, syrjimättömyyden ja tasa-arvon pitäisi olla koko Avoimen hallinnon toimintaohjelman läpileikkaavia tavoitteita.</p>	<p>Lisätty viittaukset yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2.</p>
<p>Saavutettavuutta tulee direktiivin lisäksi tarkastella myös kielen ja fyysisen saavutettavuuden tulokulmasta. Esimerkiksi kykenemättömyys digitaalisten palveluiden käyttöön, tarvittavien laitteiden puuttuminen, selkokielen puute, fyysisten palvelupisteiden etäisyys tai esteellisyys voivat heikentää tai jopa estää palveluiden käyttämisen.</p>	<p>Lisätty saavutettavuus käsiteltäväksi teemaksi toimenpiteeseen 3.2.</p>
<p>Tiedon ja palvelujen saatavuuteen useilla eri tavoilla tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Hallinnossa on huomioitava erilaisten ja eri-ikäisten kansalaisten osallistaminen hallinnon ja palvelujen suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen.</p>	<p>Tämä on hyvä ehdotus, selvitämme miten tämän voisi parhaiten toteuttaa. Tämä kytkeytyy erityisesti toimenpiteeseen 3.1, mutta pätee myös poikkileikkaavasti avoimen hallinnon työhön.</p>
<p>Tuusulan kunta haluaa nostaa toimintaohjelmaan lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämisen. Osallisuuden kokemukset varhaisessa vaiheessa -perheessä, päiväkodissa, koulussa, harrastuksissa- vahvistavat lapsen itsetuntoa ja lisäävät luottamusta yhteisöön. On tärkeää, että raskaaksi ja etäiseksi koettu hallinto kehittyisi lasten ja nuorten näkökulmasta saavutettavaksi ja avoimeksi. Lasten ja nuorten vaikuttamistoimintaan, viestintään ja vuorovaikutukseen tulisi luoda sujuvia ja notkeita väyliä ja kanavia. Avainasemassa tässä ovat aikuiset.</p>	<p>Olemme tästä samaa mieltä, ja panostamme tähän. Teemme ilomielin yhteistyötä ja jaamme hyviä käytäntöjä verkostoissamme.</p>
<p>Käsikirjalla ja avoimella verkkokoulutuksella voidaan vahvistaa kuntasektorilla työskentelevien osaamista sekä asukkaiden demokratiaosallisuuden edistämistä.</p>	<p>Kiitos tuesta.</p>
<p>Alueellisia kansalaisjärjestöakatemiaa pidämme erittäin tarpeellisina. Nykyistä vahvempi kansalaisyhteiskunnan mukaan ottaminen ja dialogiin kutsuminen, ”järjestödialogit”, tukee toimintaohjelman tavoitteita. (...) Kansalaisjärjestöakatemiassa on hyvä huomioida järjestöyhteistyö ja -kumppanuus erityyppisten järjestöjen kanssa. Akatemian toiminnassa on hyvä tiedostaa Suomen eri alueiden erilaiset edellytykset järjestötoimintaan.</p>	<p>Hyvä ehdotus, teemme ilomielin yhteistyötä.</p>
<p>Toimintaohjelmassa on hyvä huomioida myös neljännen sektorin vahvistuminen kansalaisten osallisuuden ja vaikuttamisen kanavana.</p>	<p>Hyvä huomio.</p>

Kansalaisten tarpeita sekä vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia tarkastellessa tulee kiinnittää huomiota myös hyvinvointialueiden, kuntien ja kansalaisyhteiskunnan yhdyspintoihin ja niiden luottamusta ja turvallisuutta edistäviin käytäntöihin ja toimintatapoihin.	Tämä on tärkeä huomio, ja edistämme tätä erityisesti 3. sitoumuksen kautta.
Kuntatason osallisuustyössä tarvitaan uusia toimintatapoja ihmisten luottamuksen ja turvallisuuden vahvistamiseen sekä foorumeita hyvien käytäntöjen jakamiseen. Tuusulan kunta pitää Avoimen hallinnon virkamiesverkoston uudistamista ja tiiviimpää verkostoa erittäin kannatettavana.	Kannustamme kaikkia kuntia osallistumaan Avoin demokratia –veroston toimintaan aktiivisesti.
Tuusulan kunta ehdottaakin jalkautumisesta vastaavien kuntien teemallisia tapahtumia ja/tai kuntaverkostoa, jossa voitaisiin kehittää ja jakaa hyviä käytäntöjä toimintaohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden kuntatason toteutuksista.	Tämä on hyvä ehdotus, kasvokkain kohtaamiset saivat positiivista palautetta laadintaprosessin aikana.
Työ- ja elinkeinoministeriö, Henkilöstö- ja hallintoyksikkö	
Ohjelman tavoitteiden toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että ohjelman toimeenpanolle asetetaan selkeät vastuutahot ja mittarit, kuten ohjelma-asiakirjan mukaan tavoitteena onkin. Myös ohjelman ja sen tavoitteiden selkeään viestintään on kiinnitettävä huomiota.	Selkeät vastuutahot ja mittarit sanoitetaan ja viestitään toimenpiteiden käynnistysvaiheessa. Viestintä on yksi pysyvistä työalueista, ja panostamme siihen, kuten tässä on suositeltu.
Toimeenpanossa tulisi hyödyntää mahdollisimman pitkälle jo olemassa olevia johtamis-, ohjaus- ja kehittämisprosesseja huomioiden hallinnon niukkenevat henkilö- ja rahoitusresurssit.	Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.
Uudenmaan TE-toimisto	
Tärkeänä pidämme myös pohdintaa siitä, millaisia säästöjä hallinnon avoimuudella voidaan saada julkisiin kustannuksiin ja miten näitä voidaan toteuttaa myös siten, että hallinnon taloudellisuus on yhtenä tavoitteena. Tämä säästöjen etsimisen tavoite liittyy erityisesti Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaankin. Kun julkiset dokumentit ja nettisivut ovat selkeitä ja asiakas saa avointa tietoa prosessinsa etenemisestä, asiakkaiden on helpompi asioida, mikä todennäköisesti vähentää myös erilaisten valitus- ja oikaisukanavien työtä.	Tämä on tärkeä huomio, otamme tämän huomioon seurantamittareita ja arviointikäytäntöjä luodessa. Työn vaikuttavuuden arvioiminen on tärkeää.
Dokumentissa on mainittu julkisten palvelujen laatu ja tarjonta, joten herää kysymys, onko saavutettavuus osana näitä? Dokumentissa korostetaan myös yhteistyön lisäämistä, mihin tarvitaan selkeitä rakenteita. Uudenmaan TE-toimiston näkemyksen mukaan on erinomainen tavoite edistää selkokieliä kaikkialla hallinnossa. Myös toisilta oppimista ja hyvien käytäntöjen jakamista, benchmarkingia, pidämme erinomaisen tärkeänä. Dialogiosaamista hallinnossa tarvitaan, joten Uudenmaan TE-toimiston näkemyksen mukaan on hyvä, että siihen panostetaan kouluttamalla henkilöstöä.	Saavutettavuuden edistäminen on tärkeää. Tarkennettu toimenpidettä 3.2.
Erinomaisena huomiona pidämme sitä, että julkisen hallinnon avoimissa työpajoissa käydään läpi tekoälyn eettisiä ohjeita, sillä erilaiset tekoälysovellukset, joita tulee koko ajan lisää, ovat varmasti muokkaamassa myös julkisen hallinnon viestintäkulttuuria, emmekä edes vielä tiedä, miten paljon.	Teemme ilomielin yhteistyötä tämän tiimoilta.

<p>Pidämme tärkeänä, että avoimen hallinnon verkostoissa huomioidaan kaikki organisaatiot, joita on jo syntynyt, ja joita on syntymässä. Hyvinvointialueet on dokumentissa mainittu, mutta myös uusille työllisyysalueille eli työllisyyden kuntapohjaisille toimijoille tulee saada tietoa hallinnon avoimuuden toimintamalleista, ja nämä toimijat tulee ottaa mukaan heti niiden alkuketkistä lähtien erilaisiin avoimen hallinnon verkostoihin.</p>	<p>Tämä linkittyy erityisesti toimenpiteen 3.2 toimeenpanoon. Arvostamme myös jos eri toimijat omalta osaltaan jakavat tietoa Avoin demokratia –verkostosta kanavissaan.</p>
<p>Pidämme erinomaisena myös sitä, että panostetaan lasten ja nuorten osallisuuteen, sillä nämä lapset ja nuoret ovat tulevaisuuden toimijoita niin hallinnon toimijoina kuin asiakkainakin.</p>	<p>Kiitos palautteesta.</p>
<p>Uudenmaan TE-toimisto pitää hyvänä sitä, että avoimelle hallinnolle luodaan organisoitu virkamiesverkosto. Vain siten voidaan eri organisaatioista saada asiaan omistautuneita osallistujia, että asia on selkeästi jonkun vastuulla.</p>	<p>Olemme tästä täysin samaa mieltä.</p>
<p>Jotta hallintoon voitaisiin luottaa, tulisi myös lainsäädännön olla selkeää ja ymmärrettävää. Lakitekstin selkokieliversioiden aikaansaamista tärkeimmistä kansalaisten oikeuksiin liittyvistä laeista voitaisiin edistää varmasti tässä yhteydessä. Erityisesti Uudenmaan TE-toimiston näkökulmasta kaikki työllisyyden hoitoon ja julkisiin työvoimapalveluihin liittyvät lait on tärkeää saada ymmärrettäviksi, koska ne koskevat suurta osaa kansalaisista.</p>	<p>Huomioimme tämän noston toimeenpanossa, ja teemme yhteistyötä muun muassa oikeusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön kanssa tämän tiimoilta.</p>
<p>Valtioneuvoston kanslia, Strategiaosasto</p>	
<p>Huomiona on, että toimintaohjelmassa liittyen julkisuusperiaatteeseen, olisi hyvä mainita myös tietopyyntöjen sujuvasta ja mahdollisimman nopeasta käsittelystä. [...] Organisaatioissa pitää olla selkeät menettelytavat tietopyyntöjen käsittelyyn julkisuuslain edellyttämällä tavalla, jotta päätökset asiakirjan luovuttamisesta pystytään tekemään huolellisesti ja nopeasti. Tietopyyntöjen käsittelystä voidaan periä maksua vain erityistapauksissa. Media tekee paljon tietopyyntöjä osana journalistista tiedonhankintaa. Erityisesti nopeatahtisiin uutistilanteisiin liittyvien tietopyyntöjen käsittelyyn pitää kiinnittää huomiota.</p>	<p>Lisätty toimenpiteen 3.2. ensimmäiseen kohtaan (virkamiesverkoston teemaksi). Edistetään ohjelman toimeenpanossa. Toimitetaan asia tiedoksi ja mahdollisuuksien mukaan huomioon otettavaksi oikeusministeriölle julkisuuslain uudistamiseen ja sen toimeenpanoon liittyen. Oteetaan (lausunnossa mainittu valtionhallinnon viestintäsuositus) teemaksi virkamiesverkostoon.</p>
<p>Vammaisfoorumi ry</p>	
<p>Voisi kuitenkin olla tarpeen lisätä osallistamisen ja avoimuuden aitoutta ja näennäisyyden välttämistä voisi vielä korostaa toimintaohjelmassa. Osallistaminen ja avoimuus ovat näennäisiä silloin, kun niillä ei pyritä aidosti vuoropuheluun, toisten kokemusten hyödyntämiseen ja ratkaisuihin, vaan osallistamista ja avoimuutta harjoitetaan itsetarkoituksellisesti. On myös tärkeää ottaa huomioon, että osallistaminen tahtuu koko prosessissa ja kaikissa vaiheissa eikä ainoastaan prosessien loppuvaiheissa.</p>	<p>Olemme tästä samaa mieltä. Huomioimme osallisuuden mahdollistamisen erityisesti hyvien käytäntöjen jakamisessa.</p>
<p>Sitoumus 1 koskien kansallisten dialogien hyödyntämistä on erittäin kannatettava. Tulee kuitenkin huolehtia siitä, että niiden kautta muodostunutta tietoa oikeasti hyödynnetään poikkihallinnollisesti.</p>	<p>Kiitos tuesta, panostamme tähän.</p>
<p>On kannatettavaa, että selkokielen osaamista ja käyttöä julkisissa palveluissa edistetään. Huomioon on myös otettava muut kieliryhmät kuten esimerkiksi suomen- ja suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjät.</p>	<p>Olemme vahvistaneet kirjauksia selkokieleen liittyen toimenpiteessä 1.2.</p>

<p>Sitoumus 2 on myös erittäin kannatettava erityisesti kansalaisjärjestöjen osallistamista ja virkamiesten tietoisuuden lisäämistä koskien. Tällöin tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kansalaisjärjestöjen monipuolisuus ja toimintaerot tulevat materiaaleissa riittävästi huomioituiksi.</p>	<p>Tämä on totta. Otamme tämän huomioon esimerkiksi eOppiva-koulutuksen sisällöissä.</p>
<p>Sitoumusten 2 ja 3 osalta on huomattava, että tekoälyn osalta on varmistettava yhdenvertaisuus eli esimerkiksi esteettömyys ja saavutettavuus.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio, ja toimimme tämän mukaisesti. Huomioimme tämän verkostojen viestintää ja toimintaa suunniteltaessa.</p>
<p>Vammaisfoorumi on käytettävissä sidosryhmätahoksi kaikkien toimenpiteiden osalta. Kohdassa 3.2 esitetään, että virkamiesverkostolle luodaan nykyistä tiiviimmät yhteydet kuntien ja hyvinvointialueiden toimijoihin. Ehdotamme, että kohtaan lisätään kuntien ja hyvinvointialueiden lisäksi myös järjestöt.</p>	<p>Kiitos aktiivisesta yhteistyöstä. Olemme teihin yhteydessä työn käynnistyessä. Avoin demokratia -verkosto on avoin kaikille tahoille.</p>
<p>Mittariksi Vammaisfoorumi ehdottaa sidosryhmien tyytyväisyyttä avoimen hallinnon edistämisen toimista. Mittarina toimivat kysymykset tulisi tuki tarkentaa sidosryhmittäin ja jättää tilaa myös avoimille vastauksille.</p>	<p>Hyvä ehdotus, otamme tämän huomioon arviointimittarien ja seuranta-käytäntöjen suunnittelussa.</p>
<p>Vammaisfoorumi huomauttaa, että sitoumuksissa ei mainita erikseen yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämistä. Sen tulisi kuitenkin näkyä erikseen ja olla siten ohjaamassa avoimen hallinnon periaatteita ja toimenpiteitä yhtenä läpileikkaavana tavoitteena.</p>	<p>Lisätty viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2.</p>
<p>On huomattava, että toimintaohjelmassa voitaisiin mainita vammaisten henkilöiden osallisuus, sillä viime toimintaohjelmakaudella oli mainittu erikseen lasten, nuorten ja ikääntyvien osallisuus. Vammaisten henkilöiden osallisuus on perusteltua mainita, sillä hallitusohjelmassa on erikseen nostettu vammaisten henkilöiden palveluiden kehittäminen ja mm. uusi vammaispalvelulaki. Lisäksi toimenpide tukisi YK:n vammaisoikeussopimuksen toimeenpanoa.</p>	<p>Vammaisten henkilöiden osallisuus ei ole erikseen mainittu erikseen toimintaohjelmassa, mutta otamme tämän huomioon hyvien käytäntöjen jakamisessa. Teemme ilomielin yhteistyötä tähän teemaan liittyen.</p>
<p>Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry</p>	
<p>Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n mukaan kansalaisjärjestöjä on kuultu ja otettu mukaan kiihittävästi Avoimen hallinnon työryhmään ja eri tapahtumien suunnitteluryhmiin. VALLI ry näkee, että kansalaisjärjestötoimijat eivät ole olleet pelkästään toimintaohjelman yksi kohderyhmistä vaan myös keskeisiä kumppaneita, joiden avulla toimintaohjelman tavoitteita on pystytty toteuttamaan onnistuneesti. Tämä sektorirajat ylittävä yhteistyö on jatkossakin tärkeä osa Avoimen hallinnon kärkiteemojen, kuten avoimuuden, demokratian ja dialogin edistämässä yhteiskunnassamme.</p>	<p>Sektorirajat ylittävä yhteistyö on jatkossakin tärkeää kärkiteemojen, kuten avoimuuden, demokratian ja dialogin edistämässä yhteiskunnassamme. Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanossa.</p>
<p>Toimintaohjelmaan olisi hyvä konkretisoida vielä ne tavoitteet ja toimenpiteet, joilla virkahenkilöitä saataisiin osallistumaan enemmän Avoimen hallinnon järjestämiin tilaisuuksiin, esimerkiksi Kansalaisjärjestöakatemiaan.</p>	<p>Lisätty sitoumukseen 2.2 täydennyksenä ensimmäiseen alakohtaan.</p>
<p>Avoimen hallinnon toiminnan ydintä on eri toimijoiden välinen toimiva tiedonkulku. Kansalaisjärjestöillä on yhteydet lukuisiin kohderyhmiin [...] Kansalaisjärjestöt tuovat avoimen hallinnon työskentelyyn mukaan myös niiden kansalaisten äänen, jotka eivät itse pysty puhumaan puolestaan tai vaikuttamaan asioihinsa. On tärkeää, että viranomaiset (myös paikallisesti ja alueellisesti) paitsi saavat, myös jakavat tietoa.</p>	<p>Tämä on tärkeä huomio. Huomioidaan ohjelman toimeenpanossa. (Lisätty täsmennys "Miksi avoimen hallinnon työ on tärkeää?" -osioon)</p>

Pitää hyvänä, että toimintaohjelman luonnoksessa on ehdotettu, että myös ihmisten kohtaamiseen julkisissa palveluissa on syytä panostaa seuraavalla ohjelmakaudella.	Kiitos tuesta.
Toimintaohjelman luonnoksessa esiin tuodut sitoumukset ovat hyvin valittuja ja määriteltyjä, joskin toimintaohjelman luonnoksessa voisi olla vielä enemmän konkreettisempia toimenpiteitä.	Huomioidaan ohjelman toimeenpanossa ehdotus konkreettisemmista toimenpiteistä.
On hyvä, että esimerkiksi selkokielen tärkeys näkyy suunnitelmassa.	Tarkennettu ohjelmaan selkokielen tärkeyttä sitoumukseen 1.2.
Mis- ja disinformaation torjumiseen suunniteltavat koulutukset ja tilaisuudet ovat hyvä ja oleellinen toimenpide demokratian ja luottamuksen rakentamisessa. VALLI ry toivoo, että mis- ja disinformaatioon liittyvää tietoa, koulutusta ja materiaalia rakennettaisiin niin, että se on myös kansalaisten käytettävissä.	Tämä on tärkeä huomio. Ei ole lisätty ohjelmaan, mutta edistetään ohjelman toimeenpanossa mm. koulutuksilla, jotka suunnattu hallinnon virkamiehille, mutta ovat avoimia kaikille.
VALLI ry esittää, voisiko toteutettuja toimenpiteitä mitata, seurata ja arvioida myös erilaisia kohderyhmiä edustavien foorumeiden ja neuvostojen näkökulmasta. Esimerkiksi vammaisfoorumit ja vanhusneuvostot voisivat tuottaa arvokasta tietoa avoimen hallinnon käyttöön	Toimintaohjelman seurantamittarit ja arviointikäytännöt valmistellaan toimintaohjelman toimeenpanoa varten asetettavassa työryhmässä vuoden 2023 kuluessa. Työssä otetaan huomioon eri sidosryhmien näkökulma.
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry on mielellään mukana jatkossakin Avoimen hallinnon toiminnassa.	Kiitos aktiivisesta yhteistyöstä.
Vanhusasiavaltuutettu	
Vanhusasiavaltuutettu pitää erittäin tärkeänä työtä avoimen hallinnon edistämiseksi. Luonnoksessa avoimen hallinnon työn tavoitteiksi todetaan olevan kaksi: tukea luottamuksen vahvistamista yhteiskunnan eri toimijoiden välillä ja auttaa varmistamaan kaikkien tasavertaiset osallisuusmahdollisuudet yhteiskunnan toimintaan ja sen kehittämiseen. Yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tietoa, osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa on turvattava kaikille ikääntyneille ihmisille, erityisesti kaikkein iäkkäimmille.	Kiitos tuesta.
Avoimen hallinnon toimintaohjelmassa tulee huomioida viestintää sekä osallisuuden turvaamista käsittelevissä kohdissa myös ne ikääntyneet ihmiset, joita ei tavoiteta sähköisin järjestelmin.	Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.
Vanhusasiavaltuutettu pitää erittäin kannatettavana selkokielen osaamisen edistämistä ja selkokielen käyttämistä palveluissa	Tämä on tärkeä nosto, vahvistimme sitoumusta edistää selkokieltä toimenpiteessä 1.2.
On myös olennaisen tärkeää, että hallinnossa tekstit, palvelut ja uudistukset ovat selkeitä ja ymmärrettäviä. [...] Vanhusasiavaltuutettu painottaa sitä, että hallinnon tekstien ja palveluiden tulisi olla ennen kaikkea selkeäkielisiä.	Tarkennettu selkokielen ja selkeän kielen tärkeyttä toimenpiteeseen 1.2.
Verohallinto	
Verohallinto pitää tärkeänä, että avoimen hallinnon työssä tarkastellaan jatkossa niitä tapoja, joilla hallinnon läpinäkyvyys, luottamus, informaation ymmärrettävyys ja selkeys voidaan toteuttaa yhtenäisesti ja	Tämä on tärkeä teema, joka tullaan huomiomaan verkoston työssä aiheena.

järkevästi digitalisaation, automaattisten päätöksentekomenettelyiden, tekoälyn hyödyntämisen, uuden teknologian käytön sekä viranomaistiedon liikkuvuuden kehittyessä nopeasti.	
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto	
Valtuutettu suosittaa, että toimintaohjelma kytketään ja siihen lisätään nimenomaiset suorat viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen.	Lisätty viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2.
On tärkeää, että ohjelmaan kirjataan erityistoimia esimerkiksi haavoittuvassa tai marginalisoidussa asemassa olevien ryhmien kuulemiseen ja osallistamiseen. Järjestöjen kuuleminen on käytännössä tärkeä keino toteuttaa heikommassa asemassa olevien osallisuutta.	Huomioimme tätä työssämme läpileikkaavasti myös jatkossa, kuten kansalaisjärjestöakatemioiden toteutuksessa ja julkisten palvelujen kohtaamistilanteiden kehittämisessä.
Valtuutettu suosittaa vihapuheen ja syrjinnän vastaisten toimien tiivistä ja nimenomaista integrointia avoimen hallinnon toimintaohjelmaan. Osana mis- ja disinformaation vastaisia toimia on olennaista panna nostaa tehokkaasti vihapuheen ja syrjinnän ehkäisemiseen.	Lisätty viittaukset syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen johdantoon. Lisätty viittaus yhdenvertaisuuden edistämiseen toimenpiteisiin 1.2 ja 3.2.
Tekoälyn eettisten periaatteiden koulutuksen ja jalkauttamisen osalta valtuutettu korostaa, että koulutuksen keskeiseksi tavoitteeksi ja viestiksi tulisi ottaa viranomaisten velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Valtuutettu kannattaa toimintaohjelman toimenpidetavoitetta tekoälyn eettisten periaatteiden koulutuksesta ja jalkauttamista, mutta suosittaa lopullisen ohjelman kirjaukseen liittävä erityinen viittaus yhdenvertaisuuden edistämisveloitteen toteuttamiseen.	Toimintaohjelmaan ei ole kirjattu varsinaista koulutusta tekoälyn etiikasta. Työpajojen ja viestinnän tarkoitus on tukea yhdessä oppimista, ja otamme yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden niissä käsiteltäviksi teemoiksi.
Myös Avoimen hallinnon virkamiesverkoston työssä ja etenkin vuoden 2024 teemassa ”Tekoäly ja avoimuus” valtuutettu kannustaa huomioimaan yhdenvertaisuusnäkökulmat ja sääntelyn.	Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.
Valtuutettu suosittaa, että osana toimintaohjelman mukaisia toimia osallisuuden kehittämiseksi tarkastellaan ja edistetään keinoja saavutettavuuden ja esteettömyyden kehittämiseksi. Myös selkokielen toteutumisen keinoja on kehitettävä.	Tämä on tärkeä huomio, toimimme tämän mukaisesti.